

Kodissakin kotoudutaan

Asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa
-hankkeen loppuarviointi

**TURVAPAIKKA-,
MAAHANMUUTTO- JA
KOTOUTTAMISRAHASTO**

Euroopan unionin tuella

 Sininauhasäätiö

Arviointityöryhmä

Arvioinnin suunnittelusta ja toteutuksesta on vastannut Asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -hankkeen työryhmä: Amin Dalgamoni, Minna Kilpinen, Anna-Leena Myllylä ja Eveliina Pasanen.

Arviointimateriaalin analysoinnista ja raportin kirjoittamisesta on vastannut Eveliina Pasanen.

Haluamme kiittää kaikkia, jotka ovat antaneet aikaansa arviointihaastatteluihin.

Tiivistelmä

Sininahasäätiön toteuttamassa AMIF-rahoitteisessa Asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -hankkeessa (01/2017–12/2019) tuettiin kiintiöpakolaisten asumisen onnistumista levittämällä hyviä toimintamalleja valtakunnallisesti, järjestämällä maahan vasta muuttaneille asumistaitokursseja Uudenmaan kunnissa sekä tarjoamalla heille kotikäynneillä yksilöllistä tukea asumiseen omassa kodissa. Hankkeen tavoitteina oli kurssiosallistujien paremmat asumistaidot, ongelmien ennaltaehkäiseminen ja kotoutumisen edistäminen. Nyt tehtävässä loppuarvioinnissa tarkastellaan hankkeen kokonaisuonnistumista ja sille asetettujen tavoitteiden toteutumista. Arviointi perustuu hankkeen aikana kerättyyn seurantatietoon ja hankemateriaaliin, sekä kurssiosallistujien sekä kunnan työntekijöiden arviointihaastatteluihin.

Hankkeen kaikki toiminnot toteutettiin suunnitellussa aikataulussa. Hankkeessa kartoitettiin ja levitettiin erilaisia käytänteitä maahanmuuttajien asumisen tueksi, sekä luotiin asumisen kurssi- ja kotikäyntimalli. Toiminta koettiin palautteiden perusteella erittäin hyödylliseksi ja hankkeen numeraaliset tavoitteet saavutettiin. Asumisen tukea ei kuitenkaan tarjottu yhtä laajamittaisesti kuin alun perin oli suunniteltu, eikä käytännön naapurustotyö toteutunut. Myöskään kolmannen sektorin toimijoita ei saatu mukaan hankkeen eri toimintoihin yhtä laajamittaisesti kuin oli suunniteltu, eikä toiminnan vas-
tuuttaminen heille hankekauden päätyttyä ollut mahdollista.

Arvioinnissa selvisi, että vaikka osallistujien asumistaidoissa on suurta vaihtelevuutta, arviointihaastattelujen yhteydessä läpikäytyt vuokra-asumisen perustaidot ovat hyvin asukkaiden hallussa. Erityisen hyödyllisiksi kurssilta saaduiksi opeiksi koettiin paloturvallisuus, siivous, kierrätys ja järjestys-
säännöt. Haastatteluiden perusteella kurssilla ja kotikäynneillä opittuja taitoja otettiin hyvin käyttöön myös asumisen arjessa. Lisäksi hankkeessa käsiteltiin yleisimpiä konfliktien aiheita naapurustossa, kuten yhteisten tilojen käyttöä ja järjestyssääntöjä. Hanketoiminnalla ei kuitenkaan onnistuttu aktiivisesti rakentamaan yhteisöllisyyttä naapurustoissa tai puuttumaan jo kärjestyneisiin ongelmiin. Ainakin osittain hanketoiminnan vaikutuksesta, monen osallistujan oma-aloitteisuus ja itsevarmuus on kasvanut, ja haastateltavat kertoivat, että osaavat hoitaa omia asumisen asioitaan, ennaltaehkäistä ja huomioida asunnon ongelmat, sekä hakea niihin tarvittaessa apua. Asunnon ongelmien ennaltaehkäisy ja niihin välitön reagointi lisää asunnon turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Aktiivinen rooli oman arjen ja asumisen hallinnassa taas luo myös puitteet kiinnittymiselle omaan asuntoon ja asuinympäristöön. Viihtyisiä ja sujuva asuminen on yksi tärkeä edellytys onnistuneelle kotoutumiselle ja parhaassa tapauksessa koti tarjoaa turvallisen paikan, josta käsin voi alkaa rakentamaan elämää Suomessa. Asumisen ongelmien seurauksena voi taas olla tyytymättömyyttä, turvattomuuden tunnetta ja ongelmien kärjistyessä asunnottomuutta, joka on vakava este kotoutumiselle.

Sisällys

Arviointiryhmä	i
Tiivistelmä	ii
1 Asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -hanke	1
1.1 Tausta ja tavoitteet	1
1.2 Hyödynsaajat	2
1.3 Tiivistelmä hankkeen toiminnasta	3
2 Arvioinnin lähtökohdat	5
2.1 Hankkeen aikana kerätty seurantatieto ja palaute	5
2.2 Miksi haluttiin tehdä arviointi?	6
2.3 Mitä arvioinnilla haluttiin selvittää?	6
2.4 Arvioinnin toteutus	7
3 Arvioinnin tulokset	8
3.1 Tuotokset	9
3.1.1 Koulutukset viranomaisille & materiaalipaketti	9
3.1.2 Asumistaitokurssit	10
3.1.3 Asumisen tuki	11
3.1.4 Toiminnan jatkuvuus	12
3.2 Tulokset	12
3.2.1 Mitä opittiin?	13
3.2.2 Ongelmat ja haasteet	15
3.3 Vaikutukset	16
3.3.1 Muutosten merkitykset ja seuraukset	16
3.3.2 Ongelmat ja haasteet	17
3.4 Hanketoiminnan relevanssi arvioinnin perusteella	18
3.4.1 Maahanmuuttajien asumisen erityiskysymyksiä	18
3.4.2 Asumisen häiriöiden ennaltaehkäisy	19
3.4.3 Koti kotoutumisen osana	20
4. Loppupäätelmät ja suositukset	22
Kiitokset yhteistyökumppaneille	24
Lähteet	26
Liite 1: Tiivistelmä asumistaitokurssien sisällöstä	
Liite 2: Arviointikäytien pohja	
Liite 3: Kunnan työntekijän haastattelun pohja	

1 Asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -hanke

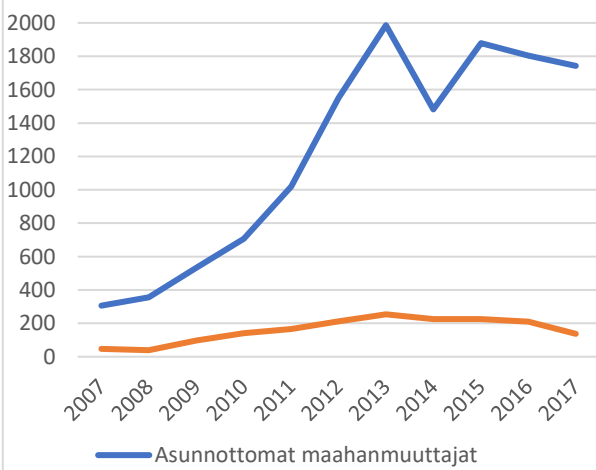
Sininauhasäätiön toteuttama Asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -hanke oli Euroopan Unionin turvapaikka-, maahanmuutto-, ja kotouttamisrahaston (AMIF) rahoittama kolmivuotinen hanke. Sen tavoitteena oli kiintiöpakolaisten¹ asumisen onnistumisen tukeminen. Hankkeessa järjestettiin viranomaisille ja muille asumisen sidosryhmille neljä koulutusta eri puolilla Suomea yhteistyössä asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) kanssa, kerättiin materiaalipaketti maahanmuuttajien asumisen erityiskysymyksistä ja hyvistä käytännöistä, järjestettiin asumistaitokursseja Uudenmaan kunnissa vasta maahan tulleille kiintiöpakolaisille ja sisäisten siirtojen² kautta Suomeen tulleille pakolaisille, sekä annettiin heille yksilöllistä asumisen tukea kotikäynneillä.

Tässä kappaleessa käydään lyhyesti läpi hankkeen taustaa ja keskeisiä tavoitteita. Lisäksi kappaleessa esitellään hankkeen hyödynsaajat ja keskustellaan, miten kohderyhmä tavoitettiin. Lopuksi tarkastellaan hankkeen elinkaarta, ja käydään lyhyesti läpi sen keskeisimpiä toimintoja.

1.1 Tausta ja tavoitteet

TAUSTA	TAVOITE
<ul style="list-style-type: none">Maahanmuuttajien kohonnut asunnottomuus ja asumisen erityiskysymyksetUseat uudet kunnat vastaanottaneet kiintiöpakolaisia	<ul style="list-style-type: none">Tukea asumisen onnistumista levittämällä hyviä toimintamalleja, järjestämällä asumistaitokursseja ja tarjoamalla yksilöllistä asumisen tukea

Maahanmuuttajien asunnottomuus on kasvanut Suomessa merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana. Vuonna 2017 yli neljännes pitkäaikaisasunnottomista, yli puolet asunnottomista perheistä ja joka neljännes yksin asuvista asunnottomista oli maahanmuuttajataustainen (Asunnottomat 2017). Maahanmuuttajat ovat haavoittuvassa asemassa asuntomarkkinoilla, ja heidän asumiseensa liittyy paljon erityiskysymyksiä ja -haasteita (Rastas 2003, 9–10). Omalla asunnolla ja asumisen sujuvuudella on kuitenkin keskeinen merkitys maahanmuuttajien kotoutumisprosessin käynnistymiselle ja onnistumiselle (Meronen-Vilenius & Fredriksson 2017, 29). Niinpä asumisen onnistumisen tukemiseen aina maahantulon alkuvaiheista lähtien on kiinnitettävä huomiota.

Kuvio 1. Asunnottomat maahanmuuttajat Suomessa 2005–2017. Vuoden 2018 lukuja ei ole liitetty kuvioon, sillä ne eivät ole vertailukelpoisia aiempiin vuosiin. Lähteenä ARAn selvitykset asunnottomista 2007–2017. Selvityksissä maahanmuuttajataustaiseksi luetaan henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen tai jonka äidinkieli ei ole suomi tai ruotsi.

¹ Kiintiöpakolainen on henkilö, jolla on YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun (UNHCR) myöntämä pakolaisen asema ja joka saapuu maahan vastaanottajavaltion määrittelemän pakolaiskiintiön puitteissa (Pakolaisavun sanasto n.d.).

² Kansainvälistä suojelua hakeneen henkilön siirto jäsenmaasta, joka on vastuussa hakemusten käsittelystä toiseen EU-maahan. Sisäisillä siirroilla pyritään tasaamaan turvapaikkahakemusten käsittelypainetta EU-jäsenvaltioiden kesken. (Ibid.)

Usein vasta maahan tulleet tarvitsevat perustietoa siitä, kuinka asutaan vuokralla, miten asumisen kuluja hoidetaan sekä miten naapurit tulee ottaa huomioon. Erilaiset kulttuuritaustat sekä entisen kotimaan asumiskäytänteet, rakennustekniikka ja lainasäädäntö sekä elintaso vaikuttavat siihen, kuinka asumistaitoja osataan ottaa käyttöön uudessa kotimaassa. Toimintatavat saattavat jäädä epäselviksi puutteellisesta ohjauksesta tai kulttuurieroista johtuen. Myös kommunikaatio tulkin välityksellä sisältää aina kasvaneen riskin väärinymmärryksille. Tämä aiheuttaa usein asumisen häiriöitä ja ongelmia asuinyhteisöissä, jotka saattavat heijastua maahanmuuttajien asumisviihtyvyyteen sekä asuinalueeseen kiinnittymiseen ja pahimmassa tapauksessa johtavat asukkaan häätöön (Luttinen ym. 2008).

Viime vuosina useat kunnat ovat tehneet päätöksen ottaa ensi kertaa kiintiöpakolaisia ja tarvitsevat tietoa, tukea ja hyviä käytänteitä toimivan asumispolitiikan toteuttamiseksi. Hyviä malleja pakolaisten asumisen tukemiseen löytyy eri kaupungeilta ja kunnilta, ja käytänteitä tuleeikin aktiivisesti jakaa eri toimijoiden kesken. Poikkihallinnollisten ja moniammatillisten asumisen tuen toimintatapojen rakentaminen on erityisen ajankohtaista ja tärkeää.

Asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -hankkeen tavoitteena oli tukea kiintiöpakolaisten asumisen onnistumista levittämällä hyviä toimintamalleja valtakunnallisesti, järjestämällä asumistaitokursseja ensimmäistä kertaa tai tauon jälkeen kiintiöpakolaisia vastaanottavissa Uudenmaan kunnissa ja tarjoamalla yksilöllistä asumisen tukea. Hankkeelle määriteltiin alun perin seuraavat tehtävät: 1) kurssiosallistujien asumistaidot ovat parantuneet, 2) kurssiosallistujat osaavat etsiä paremmin tietoa asumisen ongelmien ratkaisemiseksi 3) toiminnalla on ennaltaehkäisty ongelmien syntymistä ja ongelmien kärjistymistä naapurustossa ja 4) osallistuminen toimintaan on edistänyt pakolaisten kotoutumista.

1.2 Hyödynsaajat

ENSISIJAISET	TOISSIJAISET
<ul style="list-style-type: none"> Kiintiöpakolaiset EU:n sisäisten siirtojen kautta Suomeen tulleet pakolaiset 	<ul style="list-style-type: none"> Yhteistyökumppanit; kunnat, vapaaehtoistoimijat Maahanmuutto- ja asumissektorin toimijat Osallistujien perhe Naapurustot

Hankkeen ensisijaiset hyödynsaajat ovat toimintaan osallistuneet kiintiöpakolaiset ja EU:n sisäisten siirtojen kautta maahan tulleet pakolaiset. Kiintiöpakolaiset saapuvat Suomeen tullessaan suoraan kuntaan ja omaan asuntoon. Kiintiöpakolaisten ei tarvitse odottaa arkielämän käynnistymistä vastaanottokeskuksessa, mutta samalla he jäävät paitsi informaatiosta, vertaisiin tutustumisesta, kontakteista vapaaehtoiisiin ja kielen opetuksen alkeista ennen omaan asuntoon siirtymistä.

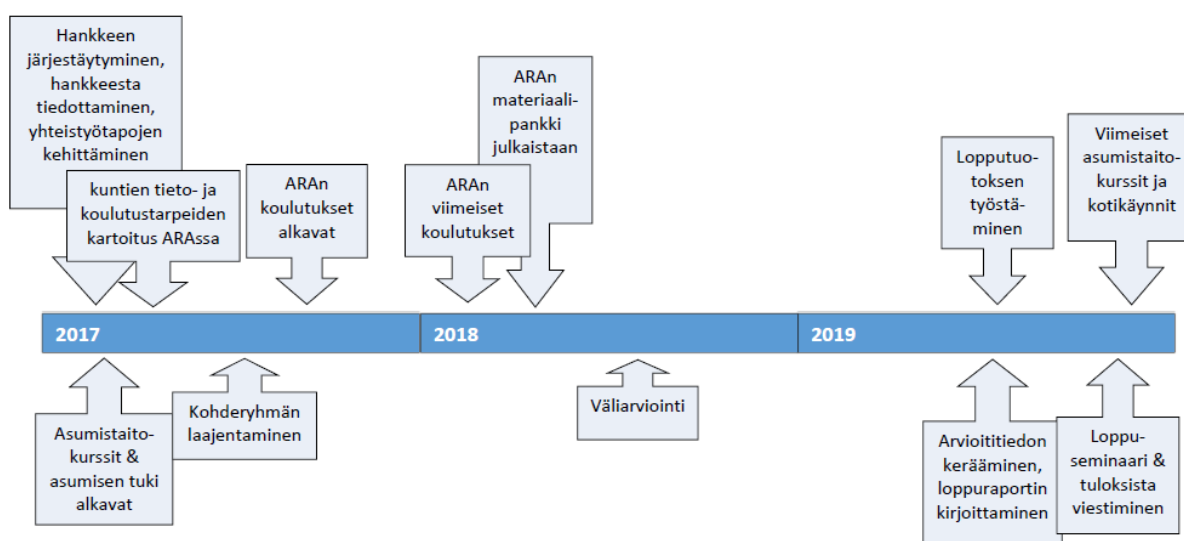
Hanke sai tiedon mahdollisista yhteistyökunnista ELY-keskuksen kautta. Kuntien kanssa sovittiin yhteistyön käytänteistä, ja kunnat ohjasivat pakolaisena saapuneet hankkeen kurseille. Työntekijät pyrkivät varmistamaan asiakkaidensa osallistumisen kurssille olemalla kontaktissa heihin ja osallistumalla itse kurssille.

Hankkeen alun haasteena oli, että Uudenmaan yhteistyökuntiin ei ollut tulossa tarpeeksi kiintiöpakolaisia ja aikataulut pakolaisten vastaanottoon olivat ennalta-arvaamattomia. Tähän haasteeseen vastattiin sisällyttämällä hankkeeseen uusia kuntia ja suuntaamalla toiminta myös EU:n sisäisten siirtojen kautta maahan tulleeille pakolaisille. Kohderyhmän laajentaminen helpotti kurssien järjestämistä, ja

hankkeessa pystyttiin palvelemaan osallistujia paremmin. Sisäisten siirtojen kautta tulleet pakolaiset ovat asuneet muissa EU-maissa ja Suomessa vastaanottokeskuksissa. Hankkeessa huomattiin, että asuminen vastaanottokeskuksessa ei kuitenkaan anna kokonaisvaltaista kuvaa suomalaisesta asumiskulttuurista ja -käytännöistä.

Vaikka pyrkimys tukea vasta maahan tulleita asumisen onnistumisessa oli toiminnan ensisijainen tavoite, hyöty on ulottunut laajemmin myös naapurustoihin, projektin yhteistyökumppaneihin sekä maahanmuutto- ja asumissektorin toimijoihin. Yhtenä hankkeen tavoitteena olikin ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä ja kärjistymistä naapurustoissa. Hankkeessa toteutettavista koulutuksista ja jaetuista materiaaleista ovat hyötynneet valtakunnallisesti eri maahanmuutto- ja asumissektorin toimijat. Lisäksi toissijaisina hyödynsääjina voidaan nähdä yhteistyökuntien kolmannen sektorin toimijat sekä osallistujien perheet.

1.3 Tiivistelmä hankkeen toiminnasta

Kuvio 2. Asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -hankkeen elinkaari.

Asumistaitokursseja ja asumisen tukea järjestettiin alkuvuodesta 2017 lähtien yhteensä 11:ta eri Uudenmaan kunnassa. Tavoitteena oli löytää yhteistyökunniksi sellaisia kuntia, jotka vastaanottivat ensimmäisiä kertoja tai pidemmän tauon jälkeen kiintiöpakolaisia. Kurssin teemoja olivat mm: suomalainen koti, järjestyssäännöt, paloturvallisuus, vuokrasopimus, kierrätys, naapurit, kodin kunnossapito, vuokralaisen vastuut sekä huoltoyhtiö ja isännöinti. Joillain kursseilla nostettiin erikseen esiin asuminen ja talous -teema. (liite 1.) Kurssit olivat kestoltaan n. 15–20 tuntia jakautuen 3–5 päivälle. Lisäksi hankekauden aikana tehtiin muutama räätälöity yhden päivän mittainen kotikurssi. Kurseilla hyödynnettiin toiminnallisia menetelmiä ja kurseja muokattiin aina kurssin osallistujaryhmän mukaan, sekä saadun palautteen pohjalta.

Kurssin jälkeen jokaisen osallistujan kotona käytiin kurssin jälkeen kunnan pakolaisohjaajan tai kunnassa toimivien asiakkaan tuntevien vapaaehtoisten kanssa. Kotikäynnit antoivat mahdollisuuden kurssin sisällön kevyelle kertaukselle, kodin huoltotehtävien konkreettiselle näyttämiseksi ja asiakasta itseään askarruttavista asioista keskustelemiseksi. Mikäli kotikäynneillä tuli vastaan tarve tehdä huol-

toilmoituksia, tehtiin niitä yhdessä asiakkaan kanssa. Hankkeen lopputuotoksena syntyi asumisen kotikäynnin ohje kunnan ohjaajien työn tueksi. Se sisältää tärkeimmiksi havaitut vasta maahan tulleiden asiakkaiden kanssa läpikäytävät asumisen asiat ohjaajan ohjeiden kanssa.

ARA:n puolella työskentelevä hankekoordinaattori kartoitti 2017 vuoden aikana kuntien tieto- ja koulutustarpeita maahanmuuttajien asumiseen liittyen, etsi hyviä käytäntöjä ja malleja asumisen ja koututtamisen tueksi, sekä koordinoi neljä valtakunnallista koulutusta viranomaisille ja muille sidosryhmille. Koulutuksissa käsiteltiin maahanmuuttajien asumisen erityiskysymyksiä, ja tavoitteena oli löytää ja levittää valtakunnallisesti hyviä toimintamalleja, joilla voidaan tukea asumisen onnistumista. Lisäksi ARA koosti materiaalipaketin asumisen tukeen soveltuvista eri toimijoiden julkaisemista materiaaleista ja se julkaistiin ARA:n asumisneuvontasivustolla maaliskuussa 2018.

Hankkeen ollessa puolessa välissä tehtiin kurssipalautteille pohjautuva väliarviointi, jossa tarkasteltiin hankkeen toimintaa ja toteutumista siihen mennessä. Nyt tehtävä loppuarviointi tarkastelee hankkeen kokonaisuonnistumista sekä sen tuloksia ja vaikutuksia. Loppuarviointia varten kerättiin vielä uutta arviointitietoa, ja haastateltiin kurssiosallistujia ja kunnan työntekijöitä keväällä 2019. Lopuksi hankkeessa järjestettiin loppuseminaari, jossa käytiin läpi hankkeen aikana opittuja hyviä käytäntöjä.

HANKKEELLA KÄYTÖSSÄ OLLEET RESURSSIT	
Myönnetty hanketuki	412 100,44 €
Hankkeen kokonaiskustannukset	n. 390 000 €
Kuntien ja muiden toimijoiden tuki hankkeelle	koulutustilat tulkit kotikäynneille
Hankehenkilöstö	40% projektipäällikkö 36 kk hankekoordinaattori 6 kk projektityöntekijä 36 kk projektityöntekijä 23 kk hankeavustaja 6 kk

2 Arvioinnin lähtökohdat

Arvioinnin tavoitteena oli luoda kokonaiskuva hankkeen onnistumisesta tarkastelemalla sille asetettujen tavoitteiden toteutumista. Loppuarvioinnissa ei haluttu enää painottaa hankkeen toimintojen sisältöjä, vaan keskittyä hankkeen seurauksien arviointiin. Haluttiin saada tietoa siitä, kuinka asumistaitojen vahvistaminen tosiasiaassa toteutuu hankkeessa käytettyjä menetelmiä hyödyntämällä. Tulosten ja vaikutusten arviointi perustuu hankkeessa mukana olleiden pakolaisten ja kunnan ohjaajien arviointihaastatteluihin. Lisäksi arvioinnissa on käytettävissä huomattava määrä hankemateriaalia sekä hankkeen aikana kerättyä palautetta ja seurantatietoa.

On hyvä huomioida, että tuloksia arvioitaessa on hyvin vaikea erottaa hanketoiminnan vaikutuksia ja muun ohjauksen sekä kokemuksen kautta kertyneen tiedon vaikutuksia toisistaan. Voidaan nähdä, että asukkaat oppivat asumisen taitoja pikkuhiljaa, toistojen kautta ja kommunikoimalla. Asumisen taitojen karttumiseen vaikuttavat myös ystävien, naapureiden, sukulaisten, kunnan ja monen muun toimijan antama tuki ja ohjaus. Arvioinnissa pyrittiin kiinnittämään huomiota myös tähän.

Tässä kappaleessa esitellään ensin hankkeen toteutuksen aikana kerättyä seurantatietoa. Sen jälkeen pohditaan, miksi hankkeessa haluttiin toteuttaa loppuarviointi, ja mitä nyt tehtävällä arvioinnilla pyritään selvittämään. Lopuksi käydään vielä läpi arvioinnin toteutusta ja aikataulua.

2.1 Hankkeen aikana kerätty seurantatieto ja palaute

SEURANTATIETO	KERÄTTY PALAUTE	HYÖTY
<ul style="list-style-type: none">Osallistujamäärät, kansalaisuudetKotikäyntiraportit	<ul style="list-style-type: none">Kuntien palautekeskustelutKurssilaisten tiedontarpeen kartoitus & palauteViranomaiskoulutusten palautteet	<ul style="list-style-type: none">Hankkeen kehittäminen

Hankkeen aikana pidettiin kirjaa kurssien osallistujamääristä sekä osallistujien kansalaisuuksista. Osallistujien tiedontarvetta kartoitettiin kurssin alussa sekä sen aikana, ja kurssin sisältöä pyrittiin muokkaamaan vastaamaan osallistujien tarpeisiin mm. keskittymällä niihin aiheisiin, joissa tunnistettiin suurin tiedontarve. Lisäksi kurssiosallistujilta ja yhteistyökumppaneilta kerättiin palautetta koko hankekauden ajan, ja kurssikokonaisuutta ja kurssilla käytettäviä metodeja ja materiaaleja kehitettiin jatkuvasti palautteen sekä kouluttajien kokemuksen pohjalta.

Kurssisisältöön otettiin hankekauden aikana mukaan lisää aiheisisältöjä nähdyin tarpeen ja toivottujen teemojen osalta, kuten laskujen maksaminen, tuholaiset, veden kulutus, jääkaapin ja pakastimen käyttö ja hoito. Lisäksi kurssimateriaalia pyrittiin kehittämään jatkuvasti mahdollisimman kuvalliseksi, jotta esim. luku- ja kirjoitustaidottomat pystyivät omaksumaan annettua tietoa mahdollisimman sujuvasti. Työssä pyrittiin myös kehittämään toiminnallisia keinoja asiasisältöjen hahmottamisen tueksi. Lisäksi läpi hankkeen mukana kulki alati syventynyt tietoisuus väärinymmärrysten riskistä, kun suomenkielistä asumissanastoa tulkitaan kielille, joista ei löydy suoria vastineita monille suomen kielen termeille. Kurssilla pyrittiin käyttämään selkokieltä ja avaamaan termien merkityksiä, jotta väärinymmärryksiä pystyttäisiin minimoimaan.

Kaikilla kursseilla kerättiin osallistujilta palautetta siitä, mikä/mitkä kurssin teemoista koettiin mielekkäimmiksi tai hyödyllisimmiksi tai sellaisiksi, joista he oppivat eniten uutta, ja mitkä epäkiinnostavimmiksi, vähemmän tarpeellisiksi tai entuudestaan tutuiksi. Kunnilta kerättiin palautetta kursseista pa-

lautepalavereissa, jotka järjestettiin asumistaitokurssin ja kotikäyntien päätyttyä. Työntekijöitä pyydettiin arvioimaan yhteistyötä ja kurssien sisältöjä numeroasteikolla, sekä vastaamaan avoimiin kysymyksiin, joissa selvitettiin hankkeen ja kunnan yhteistyön koettuja hyötyjä sekä puutteita ja kurssikonaisuuden onnistumista. Lisäksi kaikista osallistujien luona tehdyistä kotikäynneistä kirjoitettiin raportti tai kotikäyntilista, johon merkattiin kotikäynnillä läpikäytyt asiat sekä asumisessa ilmenneitä ongelmia, jotka vaativat jatkotoimenpiteitä.

2.2 Miksi haluttiin tehdä arviointi?

ARVIOINNIN HYÖDYT

- Tieto siitä, ovatko seuraukset toivotunlaisia
- Uskottavuus ja läpinäkyvyys
- Hiljainen tieto yhteiseksi ja näkyväksi

Usein toiminnan tulokset ja vaikutukset jäävät projekteissa mittaamatta. Ilman tätä tietoa toiminnan hyötyä on kuitenkin mahdotonta arvioida, eikä voida tietää ovatko seuraukset toivotunlaisia. (Aistrich 2014.) Tarve arvioinnin toteuttamiselle nähtiin, kun haluttiin tarkastella hankkeen tuloksia ja vaikutuksia suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Jotta voitiin selvittää, millaista muutosta hanke on saanut aikaan, kerättiin arviointia varten uutta tietoa hankkeen tuloksista sekä vaikutuksista ja haastateltiin kurssiosallistujia ja kunnan työntekijöitä vielä 4–28kk kurssin päättymisen jälkeen.

Kirjallinen arviointi hankkeen tuloksista ja vaikutuksista lisää hankkeen uskottavuutta ja läpinäkyvyyttä. Loppuarviointi on tärkeä osa projektia, sillä siinä hiljainen tieto tehdään näkyväksi ja yhteiseksi, mikä helpottaa hyvien käytäntöjen jakamista ja auttaa toimijoita oppimaan toistensa kokemuksista. Jatkoa ajatellen, nyt tehtävän loppuarvioinnin yksi tärkeä tavoite on siis tuottaa sellaista tietoa, joka tukee pakolaisten asumisohjauksen kehittämistyötä myös hankkeen päättymisen jälkeen. Arvioinnissa dokumentoitu hiljainen tieto jää maahanmuutto- ja asumissektorin toimijoiden käyttöön.

2.3 Mitä arvioinnilla haluttiin selvittää?

MITÄ SELVITETTIIN?

- Seuraukset ja tavoitteiden toteutuminen
- Odottamattomat seuraukset
- Pitkäkestoinen vaikuttavuus ja jatkuvuus

Tässä arvioinnissa haluttiin selvittää hankkeen kokonaisuonnistumista; mitä hanke sai aikaan ja toteutuivatko sen tavoitteet. Toisaalta arvioinnissa pohditaan avoimesti myös odottamattomia ja tarkoitamattomia seurauksia. Hankkeen tuloksia arvioidessa on kiinnitetty erityisesti huomiota tavoiteltuihin konkreettisiin muutoksiin osallistujien elämässä ja tarkasteltu: hallitsevatko osallistujat kurssilla opettuja asioita, ovatko he ottaneet oppimiaan asumistaitojaan käyttöön arjessaan ja osaavatko he etsiä itse paremmin tietoa asumisen ongelmien ratkaisemiseksi. Vaikutuksia tarkasteltaessa on taas arvioitu haastatteluiden perusteella näiden muutosten merkityksiä ja seurauksia osallistujien elämässä, erityisesti pakolaisten kotoutumisen ja naapurisovun näkökulmasta.

Arvioinnissa myös pohditaan, millaista pitkäkestoista vaikuttavuutta, sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla, hankkeella mahdollisesti on. Tämän arvioinnin rajoissa pitkäaikaisen vaikuttavuuden mittaaminen on mahdotonta, mutta arvioinnissa voidaan kuitenkin pohtia, onko hanke synnyttänyt sellaisia tuloksia ja vaikutuksia, joiden voidaan perustellusti ajatella johtavan tavoitteeksi asetetun hyödyn syntymiseen.

Yksi keino on tarkastella, miten arviointihaastatteluissa ilmenevät seuraukset liittyvät halutun muutoksen taustalla tunnistettuihin juurisyihin. (Heliskoski & Humala 2018, 6.) Aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla voidaan esimerkiksi selvittää, minkälaiset ongelmat yleensä aiheuttavat maahanmuuttajilla häätöjä tai konflikteja naapurustossa. Siten voidaan myös pohtia, miten hankkeen tulokset ja vaikutukset ovat mahdollisesti ennaltaehkäisseet näiden ongelmien syntymistä. Vaikuttavuuden näkökulmasta merkittävää on myös se, miten hanketoiminnassa luotuja käytäntöjä pystytään siirtämään toimintamalleiksi, jotka tukevat tulevaisuuden osaamista ja kehitystä (ks. Hyttinen 2006, 12–13). Niinpä arvioinnissa pohditaan myös toiminnan jatkuvuutta.

2.4 Arvioinnin toteutus

ARVIOINNIN MATERIAALI	
<ul style="list-style-type: none"> • Hankedokumentit • Palautteet 	<ul style="list-style-type: none"> • Arviointihaastattelut <ul style="list-style-type: none"> ○ 4 kunnan työntekijää, 22 kurssiosallistujaa

Loppuarviointi käynnistettiin hankkeen viimeisen vuoden keväällä ja sitä varten palkattiin hankeavustaja, jonka päävastuulla arviointihaastattelujen analyysi ja arviointiraportin kirjoittaminen oli. Nähtiin että hanketta tuntematon työntekijä joutuisi nojautumaan vahvemmin puhtaasti aineistosta nousevaan tietoon ja olisi näin luotettavampi arvioija.

Loppuarviointia varten käytiin läpi kaikki relevantti hankkeen alaisuudessa tuotettu dokumenttimateriaali (mm. hankesuunnitelma, ohjausryhmän pöytäkirjat, kotikäyntiraportit, väliraportti), jotta saatiin tietoa hankkeen sisällöllisistä ja toiminnallisista painotuksista, sekä hankkeen toteutuksesta. Lisäksi kaikki hankkeen aikana kertynyt arviointitieto (kuntien työntekijöiden, viranomaisten ja kurssiosallistujien palautteet) koottiin yhteen. Jotta voitiin selvittää, millaista muutosta hanke on saanut aikaan, kunnan työntekijöiltä ja kurssiosallistujilta kerättiin myös uutta tietoa hankkeen tuloksista ja vaikutuksista vielä 4-28kk kurssin päättymisen jälkeen.

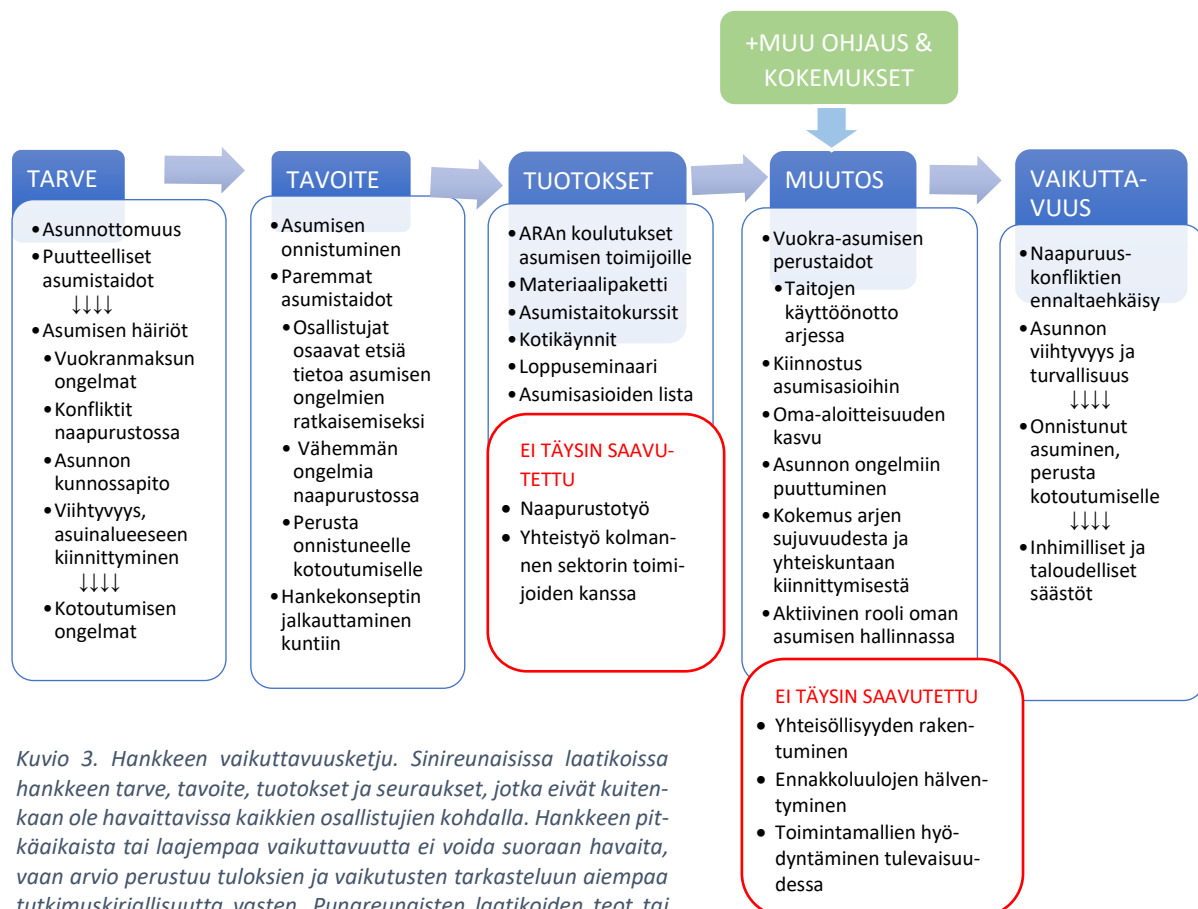
Loppuarviointia varten hankkeen työntekijät tekivät touko–kesäkuun aikana arviointikäyntejä 14 eri hanketoimintaan osallistuneeseen talouteen. Yhteensä tavattiin 22 kurssiosallistujaa neljästä eri kunnasta, joita haastateltiin arabian, swahilin ja tigrinjan kielisten tulkkien välityksellä. Otos on noin 10% (22/216) kaikista kurssiosallistujista. Arviointikäynneillä käytiin yhdessä läpi arvioitavia käytännön asumistaitoja asukkaiden itse näyttämänä, ja sen hetkinen osaaminen merkittiin tarkistuslistaan kolmiportaiselle arviointiasteikolle (taito hallussa/ osittain hallussa/ ei hallussa). Lisäksi asukkaita haastateltiin kodin merkityksestä, kurssin hyödyistä ja puutteista, asumistaitojen käytöstä omassa arjessa, muuttoon varautumisesta sekä naapuruussuhteista. (Liite 2.)

Arviointia varten hankeavustaja haastatteli myös puhelimitse toimintaan osallistuneiden kanssa työskennellyttä työntekijää neljästä eri kunnasta. Pyrittiin selvittämään, onko kurssille osallistuminen ennaltaehkäissyt asumisen ongelmien syntymistä kunnan työntekijöiden näkökulmasta. Heitä pyydettiin pohtimaan vasta maahan tulleiden asiakkaiden asumisen yleisimpiä ongelmia, toimintaan osallistuneiden asumisen sujuvuutta verrattuna muihin asiakkaisiin, kurssin ja kotikäynnin sisällön mahdollisia puutteita sekä yhteistyön mahdollisuuksia paikallisten järjestötoimijoiden kanssa. (Liite 3.)

3 Arvioinnin tulokset

Tässä arvioinnissa hankkeen tuloksia tarkastellaan siitä näkökulmasta, miten hanketoiminta on vaikuttanut osallistujien asumiseen sekä asumistaitoihin, ja millaisia seurauksia sekä merkityksiä näillä muutoksilla osallistujien elämässä mahdollisesti on. Lisäksi arvioinnissa pohditaan toiminnan mahdollista pitkäaikaista yksilöllistä ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Loppuarviointia varten ei kerätty tietoa siitä, kuinka usein tai laajasti muut toimijat ovat toiminnassaan hyödyntäneet hankkeessa kehitettyjä asumisvalmennuksen malleja.

Kappaleen ensimmäisessä osiossa käydään tarkemmin läpi hankkeen eri toimenpiteitä, ja arvioidaan niiden laadullista ja määrällistä toteutumista, sekä toiminnan jatkuvuutta. Seuraavassa kahdessa osiossa arvioidaan arviointihaastattelujen pohjalta hankkeen tuloksia ja vaikutuksia suhteessa hankkeessa asetettuihin tavoitteisiin. Tarkasteltaessa hanketoiminnan tarkoituksenmukaisuutta, palataan arvioinnissa halutun muutoksen taustalla tunnistettuihin juurisyihin, ja pohditaan miten kurssiosallistujissa tunnistettavat muutokset niihin liittyvät. Osiossa tarkastellaan aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla, minkälaisia ongelmia maahanmuuttajataustaisella väestöllä usein ilmenee asumisessaan, minkälaiset ongelmat yleensä aiheuttavat naapuruusriitoja, sekä miten oma koti ja asumistaidot ovat yhteydessä pakolaisten kotoutumiseen. Tämän tiedon avulla voidaan pohdita, ovatko hankkeen synnyttämät tulokset ja vaikutukset sellaisia, joiden voidaan perustellusti ajatella johtavan tavoitteeksi asetetun hyödyn syntymiseen. (Heliskoski & Humala 2018, 6.)

Kuvio 3. Hankkeen vaikuttavuusketju. Sinireunaisissa laatikoissa hankkeen tarve, tavoite, tuotokset ja seuraukset, jotka eivät kuitenkaan ole havaittavissa kaikkien osallistujien kohdalla. Hankkeen pitkäaikaista tai laajempaa vaikuttavuutta ei voida suoraan havaita, vaan arvio perustuu tuloksien ja vaikutusten tarkasteluun aiempaa tutkimuskirjallisuutta vasten. Punareunaisien laatikoiden teot tai seuraukset eivät ole toteutuneet täysin hankesuunnitelman mukaisesti. Kuvio on mukailtu Saira Tykkyläisen (n.d.) esittelemän vaikuttavuusketjun pohjalta.

3.1 Tuotokset

Tässä arvioinnissa tuotoksilla viitataan hankkeen eri toimenpiteisiin, kuten koulutuksiin, materiaaleihin, seminaareihin ja kuvattuihin toimintamalleihin, joita voidaan tarpeen tullen siirtää ja käyttää tai soveltaa muuallakin. Tuotoksia esiteltäessä arvioidaan lyhyesti sekä niiden määrää (miten paljon eri tyyppisiä toimenpiteitä tehtiin ja kuinka montaa ne koskettivat) ja laatua (tavoitteiden toteutuminen ja osallistujien sekä yhteistyökumppaneiden kokema laatu). Lopuksi pohditaan hanketoiminnan jalkauttamista ja jatkuvuutta.

3.1.1 Koulutukset viranomaisille & materiaalipaketti

TAVOITE	TOTEUTUMINEN	PALAUTE
<ul style="list-style-type: none">• 20–70 henkilöä per koulutus• Kunnilla on tietoa hyvistä toimintamalleista, joilla tuetaan asumisen alkuvaiheen onnistumista	<ul style="list-style-type: none">• Toteutuivat aikataulussa• Määrälliset tavoitteet täyttyivät• Koulutusvideot ja materiaalipaketti kaikkien saatavilla	<ul style="list-style-type: none">• Kokonaisuudessaan positiivista• Materiaalivinkit koettu hyödyllisiksi• Hyödyllisiä oppeja omaan työhön

ARAN viranomaiskoulutukset toteutuivat suunnitellussa aikataulussa. Määrälliset osallistujatavoitteet saavutettiin ja yhteensä yli 300 kunnan maahanmuutto- ja asumisсекторin toimijaa osallistui koulutuksiin. Koulutusten keskeiset osat myös videoitiin ja julkaistiin kaikkien saataville. ARAn sivuilla julkaistu materiaalipaketti kokosi yhteen eri tahojen tuottamaa asumisen onnistumista tukevaa materiaalia helposti löydettäväksi ja hyödynnettäväksi kokonaisuudeksi, ja sitä mainostettiin osana hankkeen toimintaa kunnille ja muille asumisen toimijoille. Lisäksi hankkeessa opittuja hyviä käytänteitä käytiin läpi myös hankkeen lopuksi järjestetyssä loppuseminaarissa.

Kunta	Paikalla	Etäyhteys
Lahti	41	70
Urjala	44	0
Oulu	38	70-80
Pori	27	15
Yhteensä:	150	155–165

Taulukko 1. ARAn koulutusten osallistujat kunnittain.

”Kerätty materiaali, jota netistä löytyy, oli tosi hyvä! Tämä koulutusosuus antoi uutta, hyvää tietoa arjen työhön.”

Koulutusten tavoitteena oli löytää ja levittää valtakunnallisesti hyviä toimintamalleja, joilla tuetaan asumisen alkuvaiheen onnistumista. Palautteet koulutuksista olivat positiivisia, ja moni osallistuja koki koulutuksen antaman tiedon ja käytännön toimintamallit tarpeellisiksi ja hyödyllisiksi omassa työssään. Erityisesti kokemusasiatuntijan puheenvuoro, jaetut materiaalit ja materiaalivinkit, koulutuksen käytännön

järjestelyt ja koulutuksen käytännönläheisyys saivat hyvää palautetta. Negatiivinen palaute liittyi etäyhteyden toimivuuteen. Jaetut materiaalivinkit koettiin yleisesti hyvin hyödylliseksi, mikä viittaisi siihen, että ARAn nettisivuilla olevalle materiaalipaketille tulee olemaan käyttöä monissa kunnissa.

3.1.2 Asumistaitokurssit

TAVOITE	TOTEUTUMINEN	PALAUTE
<ul style="list-style-type: none"> • 30 kurssia, 180 osallistujaa • Osallistujilla vuokra-asumisen perustaidot 	<ul style="list-style-type: none"> • 27 kurssia, 216 osallistujaa • Kehitettiin kurssi- ja kotikäyntimalli vastaamaan osallistujien tarpeisiin 	<ul style="list-style-type: none"> • Kokonaisuudessaan positiivista • Kurssi koettu hyödylliseksi • Paloturvallisuus koettu tärkeimmäksi teemaksi

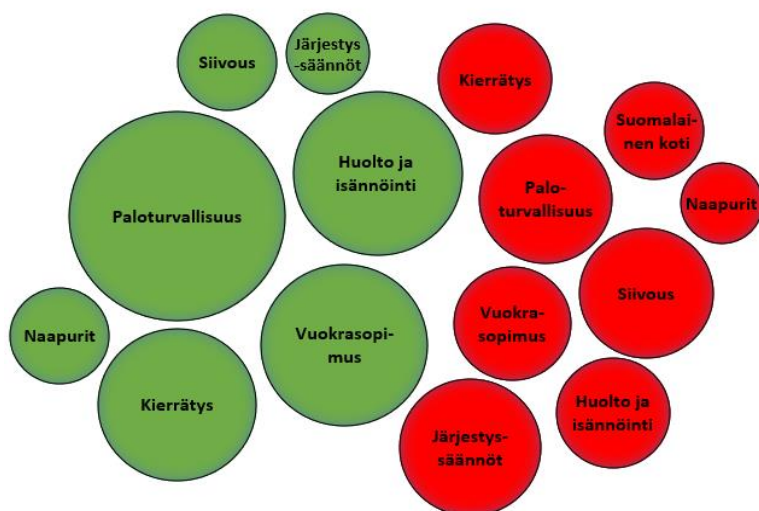
Kunnan työntekijöiden palaute asumistaitokursseista oli lähestulkoon poikkeuksetta positiivista ja keskiarvoksi kokonaisuus sai kouluarvosanana kiitettävän 9-. Yleiset kurssijärjestelyt koettiin toimiviksi, ja kurssin teemat sekä kotikäynnit hyödyllisiksi niin pakolaisten kotoutumisen kuin pakolaisohjaajan oppimisen näkökulmasta. Kunnan työntekijät arvioivat, että ulkopuolinen vetäjä, asumistaitojen kurssimuotoinen läpikäyminen sekä kurssitodistus motivoivat osallistujia ja tehostivat heidän oppimistaan. Palautteista kävi ilmi, että kuntien työntekijöiden käyttöön jäi kurseilta hyödyllistä tietoa ja materiaalia. Jotkut ohjaajat myös havaitsivat, että hanketoiminnan jälkeen heidän asiakkaansa auttoivat toisiaan asumisasioissa ja kertoivat opittuja tietoja myös eteenpäin.

Kurssiosallistujilta kerättiin palautetta kurssin loppuun lähinnä liittyen kurssin teemoihin. Paloturvallisuus nähtiin ylivoimaisesti kurssin tärkeimpänä aiheena, ja lähes kolmasosa osallistujista arvioi sen kurssin hyödyllisimmäksi tai tärkeimmäksi teemaksi. Lisäksi myöhemmillä arviointikäynneillä selvisi, että kokonaisuutena kurssi koettiin kattavaksi ja hyödylliseksi. Kurssin ja muun hanketoiminnan seurauksia käsitellään vielä tarkemmin myöhemmissä osioissa.

”Kurssilla ehtii syventymään sisältöön. Yhdistelmänä kotikäynti kurssi on hyödyllinen ja tiivis lisä kotoutumiseen.”

Kunta	Kurseja	Osallistujat
Vihti	2	15
Mäntsälä	3	22
Tuusula	6	33
Karkkila	1	8
Hyvinkää	4	38
Kerava	3	20
Kirkkonummi	3	32
Kauniainen	1	8
Porvoo	2	25
Nurmijärvi	1	7
Lohja	1	8
Yhteensä:	27	216

Taulukko 2. Asumistaitokurssien osallistujat kunnittain.

Kuvio 4. Kuplakaavio kurssiosallistujien palautteista. Vihreällä on merkitty teemat, jotka valittiin positiivisimmaksi tai mielenkiintoisimmaksi ja punaisella teemat, jotka valittiin negatiivisimmaksi tai tylsimmäksi.

3.1.3 Asumisen tuki

TAVOITE	TOTEUTUMINEN	PALAUTE
<ul style="list-style-type: none"> • Kaikki osallistujat saavat yksilöllistä asumisen tukea omassa kodissa ja naapurustossa • Keskimääräinen tukijakso 4kk 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaikki osallistujat saivat yksilöllistä tukea asumi-seensa 	<ul style="list-style-type: none"> • Kotikäynnit hyödyllisiä <ul style="list-style-type: none"> ○ Huoltotarpeisiin vastaaminen ○ Käytännössä oppiminen
	<ul style="list-style-type: none"> • Pitkäkestoinen tukijakso ei toteutunut • Ei tehty naapurustotyötä 	<ul style="list-style-type: none"> • Enemmän kotikäyntejä • Tarve naapurustotyölle

Kaikki osallistujat pääsivät suunnitellusti myös asumisen tuen piiriin, ja kurssin jälkeen jokaisen luona käytiin kotikäynnillä yhteistyössä kunnan työntekijän kanssa. Lisäksi osalle kotikäynneistä osallistui vapaaehtoisia. Pääosin kotikäynnit olivat 1,5–3 tunnin mittaisia ja niitä tehtiin yhteensä 145 kertaa 140 talouteen. Asumisen tuki ei kuitenkaan toteutunut yhtä pitkäjäksoisesti kuin alun perin suunniteltu, vaan käytännössä lähes jokaiseen talouteen tehtiin vain yksi kotikäynti ja vastuu keskeneräiseksi jääneistä asioista siirrettiin sen yhteydessä kunnalle. Sekä kunnan työntekijät että hanketyöntekijät kokivat, että tämä ei riittänyt kaikille talouksille. Heti hankkeen alussa kuitenkin huomattiin, että hankkeen resurssit eivät tule riittämään tiiviiseen työntekoon pääkaupunkiseudun ulkopuolella, eikä työntekijöillä ollut tarpeeksi aikaa vastata intensiiviseen henkilökohtaisen ohjauksen tarpeeseen.

Asumisen tuen tavoitteena oli tarjota osallistujille yksilöllistä tukea asumiseen, ja kotikäynneillä pyrittiinkin selvittämään osallistujan omaan kotiin sekä taloyhtiöön liittyviä kysymyksiä ja käymään läpi kullekin ajankohtaisesti tärkeitä asioita. Palautteiden perusteella kunnan työntekijät kokivat kotikäynnit hyödyllisiksi erityisesti siksi, että mahdollisiin asunnon puutteisiin ja huoltotarpeisiin pystyttiin vastaamaan nopeasti. Kotikäyntien avulla ehkäistiin ennalta asumiseen liittyviä ongelmia, sekä kartoitettiin jo syntyneitä ongelmia ja tehtiin suunnitelma siitä, kuinka niitä lähdetään ratkaisemaan ja kenelle vastuu jatkotoimenpiteistä siirretään. Lisäksi ohjaajat arvostivat sitä, että kotikäynneillä pystyttiin vielä käytännössä käymään asiakkaan kanssa läpi, miten asiat omassa asunnossa toimivat.

”Kotikäynnit [olivat] todella hyödyllisiä. Tuli paljon puutteita esiin.”

”Kotikäynti oli piste iin päälle, sillä jokaisen kotona asiat ovat eri lailla.”

Alun perin hankkeessa oli tavoitteena tehdä asumisen tuen yhteydessä myös tiiviimpää yhteistyötä osallistujien naapurustojen kanssa; selvittää mahdollisia väärinkäsityksiä ja häiriöitä sekä välittää tietoa ennakkoluulojen hälventämiseksi hyödyntäen Sininauhasäätiön naapurustotyön osaamista. Vaikka hanketoiminta on saattanut epäsuorasti vaikuttaa myös naapurisopuun, käytännön naapurustotyö ei hankkeessa toteutunut. Naapurustotyö vaatii aikaa ja useampia käyntejä kyseisellä alueella, ja siksi sen toteuttaminen yhden kerran kotikäynnillä ei ollut ulkopuolisena toimijana mahdollista. Naapurustotyön toteuttaminen olisikin vaatinut paikallistoimijoiden aktiivisempaa osallistumista toimintaan. Moni kunnan työntekijä kuitenkin koki arviointihaastatteluissa panostuksen naapurustotyöhön tarpeellisenä ja toivoi enemmän käytännön toimia sekä neuvoja naapurisovun takaamiseksi.

”Mun mielestä naapurisopu ja naapureitten hyväksyntä – – siinä ois vielä työstämistä.”

3.1.4 Toiminnan jatkuvuus

TAVOITE	TOTEUTUMINEN
<ul style="list-style-type: none">• Menetelmä jää kuntaan hankekauden jälkeen• Jokaisella kurssilla mukana kolmannen sektorin toimijoita	<ul style="list-style-type: none">• Materiaali kursseista jäi yhteistyökumppaneiden käyttöön• Tuotettiin asumisasioiden lista kotikäynneille• Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa jäi ohueksi• Toiminnan jatkuminen kurssimuotoisena ei toteudu ilman Sininauhasäätiön panosta

Alkuperäinen tavoite oli, että hankekauden jälkeen paikalliset järjestötoimijat ja julkinen sektori jatkavat hankkeessa kehitettyä työtä kunnissa. Kolmannen sektorin toimijoita oli mukana kuitenkin vain osalla kursseista ja kotikäynneistä, ja lähinnä avustavassa roolissa. Ongelmaksi muodostui hanketyöntekijän rajallinen aika paikallisten järjestötoimijoiden tavoittamiseen ja yhteiseen suunnitteluun. Osassa kunnista ei ollut edes olemassa aktiivista paikallistoimintaa. Kurssien ja kotikäyntien organisointi vaatisi jonkinlaisia jo olemassa olevia rakenteita, eikä hankkeen puitteissa ollut mahdollista, eikä tarkoituksenmukaista alkaa niitä rakentamaan sinne missä niitä ei ollut ennestään. Kuntien pakolaisohjaajat taas kokivat, että näin laajamittaisen kurssin järjestämiseen kunnan työntekijöiden aika ei riitä, mutta osassa kunnista on jo hyödynnetty osia kurssiesityksestä asiakkaiden ohjauksessa.

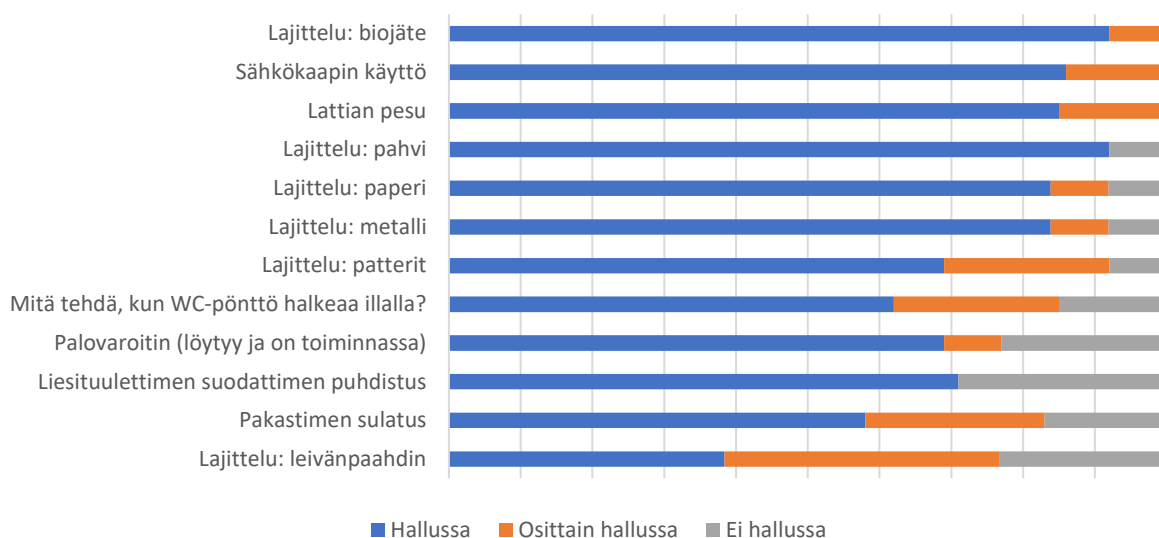
Hanketoiminnan jatkuminen sellaisenaan ei ole mahdollista ilman lisäresursseja. Kooste hankkeen materiaaleista ja menetelmistä jää kuitenkin yhteiskumppaneiden ja Sininauhasäätiön käyttöön. Kursidiat ohjeineen jaettiin yhteistyökumppaneille ja julkaistiin ARAn sivuilla. Lisäksi hankkeessa tuotettiin ohjaajien ja vapaaehtoisten toteuttamien kotikäyntien tueksi asumisen kotikäynnin malli, joka sisältää hankkeessa tärkeiksi havaittuja asumisen asioita. Valmiin mallin ohjaamana kunnan työntekijän olisi mahdollista helposti käydä läpi asumisen asioita maahan vasta muuttaneiden pakolaisten kanssa.

3.2 Tulokset

OPITUT TAIDOT	HAASTEET
<ul style="list-style-type: none">• Vuokra-asumisen perustaidot yleisesti hyvin hallussa• Kiinnostuksen kasvaminen asumisen asioihin• Asunnon ongelmiin puuttuminen• Tärkeimpinä oppeina koettu paloturvallisuus, siivous, kierrätys ja järjestyssäännöt	<ul style="list-style-type: none">• Kaikkia taitoja ei otettu käyttöön• Taidoissa suurta vaihtelevuutta• Puutteet asunnon kunnossa• Kielimuuri• Ei-toivottuja seurauksia<ul style="list-style-type: none">○ Hajulukon puhdistus, turha huolestuneisuus

Hankkeen tulokset syntyvät hankkeen tuotoksien ansiosta. Positiivinen palaute tuotoksista ei kuitenkaan vielä kerro, että hanke on onnistunut tavoitteissaan. Jotta tietäisimme, ovatko seuraukset todellisuudessa toivotunlaisia, meidän tulee siirtyä tarkastelemaan hankkeen tuloksia ja vaikutuksia. Hankkeen tavoitteena oli tarjota kurssiosallistujille vuokra-asumisen perustaidot. Yhtä tärkeää on kuitenkin tarkastella, onko opitut taidot otettu käyttöön asumisen arjessa. Lisäksi pohditaan, osaavatko osallistujat tavoitteiden mukaisesti itse etsiä paremmin tietoa asumisen ongelmien ratkaisemiseksi. Osittain tuloksien arviointi perustuu osallistujien omaan subjektiiviseen arvioon taidoistaan ja oppimisestaan, ja osittain asumistaitoja käytiin yhdessä läpi asukkaiden itse näyttämänä.

3.2.1 Mitä opittiin?

Kuvio 5. Asumistaitojen tarkastuslista. Arviointikäynnillä läpikäytyt käytännön taidot on listattu järjestyksessä niin, että ensimmäisenä on parhaiten haastateltavien hallussa oleva taito, ja viimeisenä heikoiten muistettu käytännön osaaminen.

Asumistaitojen käytännön kartoituksessa selvisi, että suurimmalla osalla toimintaan osallistuneella haastateltavalla oli yhdessä läpikäytyt asumistaidot hyvin hallussa. Kartoituksessa huomattiin, että osallistujat osasivat lajitella esimerkiksi hyvin eri jätteet. Vain elektroniikkajätteen kierrätys tuotti haastateltaville ongelmia. Myös siivoustaidot olivat arvion mukaan osallistujilla kohtalaisen hyvin hallussa, sillä lähes kaikki haastateltavat osasivat pestä lattian vähällä vedellä ja oikeilla aineilla sekä välineillä. Liesituulettimen suodattimen puhdistus tuotti jo enemmän hankaluuksia, mutta suurimmalla osalla haastateltavista oli tämäkin taito hallussa.

Haastatteluiden perusteella osallistujat pitivät oppimiaan taitoja hyödyllisinä ja olivat ottaneet taitoja käyttöön myös arjessaan. Erityisen tärkeinä oppeina osallistujat pitivät paloturvallisuutta, siivousta, kierrättämistä ja järjestyssääntöjä. Paloturvallisuus koettiin erityisen merkittäväksi asumisen turvallisuuteen liittyväksi teemaksi – onhan kyse, erään haastateltavan sanoin, elämästä ja kuolemasta. Osa haastateltavista kertoi kurssin jälkeen muuttaneensa toimintaansa tulipalojen

ehkäisemiseksi. Eräs osallistuja ei lähtenyt enää kauas keittiöstä kokatessaan, kun taas toinen ei enää ripustanut vaatteita saunaan kuivumaan. Lähes puolet haastateltavista mainitsi tärkeänä oppina sen, että osaisi toimia tulipalon syttyessä. Eräs haastateltavista oli myös joutunut testaamaan taitojaan käytännössä, kun hänen talossaan oli syttynyt tulipalo. Asukas oli osannut tilkitä savun tulon asuntoon märän pyyhkeen avulla ja jäädä odottamaan avun saapumista.

Haastateltavat perustelivat opittujen siivoustaitojen hyödyllisyyttä esimerkiksi sillä, että suomalaiset siivoustottumukset olivat heille vieraita. Moni kertoi kurssilla oppineensa esimerkiksi lattiakaivon tai liesituulettimen puhdistuksen, ja arviointikäynnillä myös havaittiin, että suurin osa osasi puhdistaa liesituulettimen suodattimen. Myös pesukoneen käytön opettelu koettiin hyödylliseksi ja useampi

”Siitä paloturvallisuusosioista hyödyin, koska täällä itse asiassa tapahtu tossa yläpuolella tulipalo ja käytävät oli ihan savussa. Muistin sen märän pyyhkeen ja en mennyt käyttävään vaan laitettiin se märkä pyyhe, minkä jälkeen odotettiin, että apu tulee. Ja sitten apua oikeesti tuli ja he saattoivat kaikki asukkaat pihalle.”

haastateltava kertoi, että on alkanut laittaa myös vesihanauksen pois päältä silloin kun tiskikone ei ole käytössä. Eri siivoustuotteiden käyttötarkoitusten opettelu oli taas säästänyt joidenkin osallistujien aikaa ja helpottanut kaupassa käyntiä. Saadessaan enemmän tietoa sopivista siivousaineista, osa kurssilaisista oli lopettanut pinnoille ja terveydelle helposti haitallisen kloorin käytön.

”Opimme kierrätyksestä todella paljon. Aikaisemmin meillä ei ollut siitä tietoa ja nyt osaamme kierrättää kaikki jätteet oikealla tavalla.”

”Siisteys on todella tärkeä asia ihmisen elämässä. Kun ihmiset tulevat niin erilaisista oloista – ei heillä millään voi olla samanlaista käsitystä siivouksesta kuin mihin täällä Suomessa on totuttu. Jotkut eivät ole koskaan edes kuulleet siitä, että vessan pesuun voi käyttää omaa pesuainetta tai että on vessaharja.”

Moni osallistuja oli myös tyytyväinen ja ylpeä siitä, että osasi kierrättää. Usea haastateltava mainitsi, että lajittelee kaikki roskat, nyt kun tietää miten se tehdään. Osa vertasi osaamistaan naapureihinsa tai ystäviinsä, jotka eivät olleet käyneet kurssia ja laittoivat kaikki jätteet samaan astiaan. Joidenkin mielestä olikin tarpeellista, että kurssia pidettäisiin laajemmin ympäri Suomea, jotta kaikilla olisi mahdollisuus oppia kurssilla läpi käytyjä asumistaitoja.

Myös järjestyssäännöt nousivat haastatteluissa esiin yhtenä tärkeimpänä teemana. Eräs perhe ei säilyttänyt enää parvekkeella suuria määriä tavaroita sen jälkeen, kun he olivat oppineet kurssilla, että se on turvallisuusriski ja järjestyssääntöjen vastaista. Kaksi perhettä mainitsi kiinnittäneensä kurssin jälkeen huomiota siihen, mihin aikaan musiikkia voi soittaa kovalla. Eräs perhe taas yritti puuttua lasten äänekkääseen leikkiin, vaikkakin koki sen haastavaksi. Moni haastateltava mainitsi, että ei ennen ottanut äänentasaan samalla tavalla huomioon, sillä omassa lähtömaassa monia täällä häiritseväksi koettuja ääniä olisi pidetty täysin normaalina.

Haastatteluiden perusteella toiminnan avulla ollaan myös onnistuttu herättämään osallistujien kiinnostusta asumisen asioihin. Jotkut haastateltavat mainitsivat opettaneensa kurssin asumistaitoja esimerkiksi kumppanilleen tai ystävilleen. Myös erään kunnan työntekijä oli huomannut, että kurssi oli nostattanut kunnassa keskustelua asumistaidoista, ja opittuja tietoja jaettiin samasta lähtömaasta tulevien pakolaisten kesken. Toisen kunnan ohjaaja taas oli huomannut piikin asiakkaita matalan kynnyksen vastaanotolla, kun hanketoimintaan osallistuneet vasta maahan tulleet halusivat selvyyden vuokrasopimuksensa sisällöstä, jota ei täysin ymmärtänyt. Kurssi on siis mahdollisesti vahvistanut osallistujien huomion kiinnittämistä tiettyihin asumisen asioihin ja herättänyt niistä keskustelua perheen sisällä, ystäväpiirissä ja naapurustossa.

Yleinen palaute haastatteluissa oli myös, että toiminnan seurauksena osataan nyt ottaa asunnon ongelmat paremmin huomioon ja toimia ongelmatilanteissa. Eräs osallistuja mainitsi, että osaa nyt huomioida ja korjata asunnossa ilmenevät ongelmat, kuten viemärin tukkeutumisen, toisin kuin hänen ystävänsä, jotka eivät olleet kurssia käyneet. Moni asukas oli myös onnistuneesti etsinyt apua tai tietoa asumisen ongelmien ratkaisemiseksi. Tämä näkyi erityisesti siinä, että lähes kaikki haastateltavat kertoivat tietävänsä, mihin asunnon ongelmista pitää ottaa yhteyttä ja mistä huolto- ja taloyhtiön numerot löytyvät. Vaikka kunnan työntekijöiden oli todella vaikea verrata asumisen sujuvuutta toimintaan osallistuneiden ja muiden asiakkaiden välillä, suurin osa haastateltavista antoi varovaisen arvion,

että osallistujien oma-aloitteisuus olisi hieman kasvanut, mikä näkyy erityisesti siinä, että he ottavat usein itse huoltoyhtiöön yhteyttä.

*“Te kerroitte myös silloin kurs-
silla, että jos tulee jotain ongel-
mia täällä asunnossa, pitää soit-
taa taloyhtiöön ja pyytää apua.
On ollut sellaisia asioita ja soitin
heille ja kaikki on ok nyt.”*

*”Kyl mulla semmonen hytinä on,
et toki ne, jotka on kurssilla ollu,
niin kyl mulla on isompi luotto
siihen et he osaa vaik ite nyt soit-
taa huoltoyhtiöön, tai että he
varmasti hoitaa ne asiat.”*

3.2.2 Ongelmat ja haasteet

Vaikka arviointihaastattelussa läpikäytyt asumistaidot olivat osallistujilla yleisesti hyvin hallussa, ja haastateltavat olivat ottaneet oppimiaan taitoja käyttöön myös arjessaan, hankeen aikana ja arviointikäynneillä ilmeni myös haasteita osallistujien asumisen sujuvuudessa. Arviointikäynneillä yhtenä hälyttävänä huomiona havaittiin, että palovaroittimen käytössä oli asukkailla edelleen suuria ongelmia. Kun aiemmin kotikäynneillä kolmasosalla osallistujista huomattiin puutteita varoittimen käytössä, tilanne ei arviointikäynneillä ollut juuri parantunut, sillä vain 69 %:lla asukkaista oli toiminnassa oleva palovaroitin. Lisäksi osa heistä ei osannut testata varoittimen toimivuutta lainkaan, ja eräs asukas käytti testaamiseen ilmanraikastinta ja toinen suitsuketta. Arviointikäynneillä huomattiin myös, että vaikka joku taito olisikin osallistujan hallussa, sitä ei välttämättä otettu käyttöön. Vaikka lähes kaikki haastateltavat esimerkiksi tiesivät, miten kierrätetään, osa ei kuitenkaan lajitellut roskaa.

Toiminnalla on ollut myös ei-toivottuja seurauksia. Esimerkiksi hajulukon puhdistus on kunnan työntekijän mukaan aiheuttanut vesivahingon riskejä, kun osallistujat ovat opettaneet taidon ystävilleen, jotka eivät kuitenkaan ole sitä välttämättä osanneet toteuttaa. Nykyään hajulukon puhdistusta ei opeteta kursseilla, vaan osallistujia neuvotaan olevan tarpeen tullen asiasta yhteydessä huoltoon. Joidenkin osallistujien kohdalla kurssi on myös lisännyt turhaa huolestuneisuutta, kun ei osata arvioida, mitkä asunnon ongelmista ovat merkittäviä. Esimerkiksi kulumat seinillä, tavanomaiset pienet ötökät tai alkutarkastuksen puuttuminen ovat aiheuttaneet joissain asiakkaisissa turhaa huolta sen jälkeen, kun aiheita on käsitelty kursseilla.

Toimintaan osallistujien lähtöosaamisessa oli odotetusti paljon vaihtelua, ja siten myös toiminnan hyödyt koettiin eri tavoin. Osa mainitsi, että heille moni asia oli jo ennestään tuttua, eikä kurssilla ollut suurta vaikutusta heidän toimintaansa. Moni haastateltava kuitenkin myös korosti, että oppi kurssilla todella paljon uusia asioita, joista heillä ei ollut aikaisemmin minkäänlaista tietoa. Myös kurssin jälkeen asumistaidoissa oli suurta vaihtelevuutta, ja vaikka yleisesti vuokra-asumisen perustaidot vaikuttivat olevan osallistujilla hyvin hallussa, pieni osa tarvitsi asumisasiissaan vielä paljon tukea. Joidenkin kohdalla hyvin erilainen tausta ja vaikea elämäntilanne vaikeuttivat oppimista ja taitojen käyttöönottoa. Eräs kunnan ohjaaja antoi esimerkin perheestä, joka oli ollut kurssilla ja antanut siitä hyvää palautetta, mutta jonka asumisessa oli yhä suuria ongelmia, ja jonka kanssa asumisen peruskysymyksiä käytiin yhä yhdessä läpi. Vaikka yleisesti oma-aloitteisuus oman asunnon ongelmien hoidossa oli kasvanut, osa kuitenkin koki esimerkiksi huoltoon soittamisen liian haastavaksi kielimuurin takia.

Lopuksi on vielä hyvä myös huomioida, että tuloksia arvioitaessa on mahdotonta tietää, mikä on juuri hankkeen aikaansaannosta. Moni asia saattaa tulla osallistujille kerraten useasta lähteestä. Haastatteluiden perusteella eri lähteistä tulevat tiedot ja opit tukevat hyvin toisiaan, ja toisaalta harvoin asumisen asioita käydään yhtä tarkasti ja monipuolisesti läpi uusien asukkaiden kanssa kuin hankkeen toiminnoissa. Asumistaitojen asteittainen oppiminen ja monesta suunnasta hankittu tieto tuli hyvin esille erityisesti kunnan työntekijöiden haastatteluissa.

”Totta kai mekin, kun he tulevat tänne, puhutaan näistä asioista, mut sit ku se tulee uudestaan ja vähän ajan kuluttua, vähän niinku ensiapukurssit, että tarvitaan aina välillä semmosta muistuttelua että mites tää asia sit taas menikään.”

3.3 Vaikutukset

SEURAUKSET	HAASTEET
<ul style="list-style-type: none"> • Asumisen ja arjen sujuvuus • Oma-aloitteisuuden ja itsevarmuuden kasvu • Kodin kunnossapito, siisteys ja viihtyvyys 	<ul style="list-style-type: none"> • Osallistajat toivoivat lisää tietoa suomalaisista tavoista ja säännöistä • Talon tai naapuruston ongelmiin ei puututtu • Etäiset naapuruussuhteet

Suurimmalle osalle haastateltavista kurssi oli osoittautunut hyödylliseksi, opittuja taitoja oltiin otettu käyttöön omassa arjessa ja osallistujat olivat myös varautuneita ongelmatilanteisiin. Mutta mitä merkityksiä asukkaat antoivat näille muutoksille ja mitä mahdollisia seurauksia niillä kotoutumisen ja naapurisovun näkökulmasta haastatteluiden perusteella on? Kotoutumisen tukemisen onnistumista voidaan varovaisesti arvioida arviointihaastattelujen perusteella, esimerkiksi tarkastelemalla, ovatko opitut asumistaidot edistäneet osallistujien asumisviihtyvyyttä, naapurisopua, arjen sujuvuutta ja tunnetta siitä, että on osa omaa asuinyhteisöään ja suomalaista yhteiskuntaa.

3.3.1 Muutosten merkitykset ja seuraukset

Useassa arviointihaastattelussa tuli esille kokemus arjen sujuvuuden kasvamisesta toiminnan seurauksena. Suomalaisten asumistaitojen tärkeyttä, ja niiden opetteluun heti maahan tulon alussa, perusteltiin esimerkiksi sillä, että ihmiset tulevat aivan erilaisista ympäristöistä, ja siksi asumisen onnistuminen ilman näitä perustaitoja olisi haastavaa. Joidenkin osallistujien haastatteluissa tuli ilmi, että opitut asumistaidot ovat lisänneet kokemusta siitä, että osataan toimia osana suomalaista yhteiskuntaa. Taidot nähtiin usein arkea helpottavana ja aikaa säästävänä asiana. Osallistujien oman kokemuksen mukaan asumistaidoilla vaikuttaa siis olevan suuri merkitys arjen sujuvuuden ja kotoutumisen kannalta. Eräs haastateltava mainitsikin, että toiminnan ansiosta tuntuu, kuin he olisivat olleet Suomessa jo pidempään kuin todellisuudessa. Hanketoiminta on arviointihaastattelujen perusteella lisännyt kurssilaisten oma-aloitteisuutta, tuonut suomalaisessa kodissa asumiin sujuvuutta ja helpottanut arkipäiväisissä tilanteissa toimimista. Osa haastateltavista koki näiden

”Kaikki [kurssilla] oli tärkeää, koska me tullaan erilaisesta ympäristöstä, niin se antoi tietoa, miten täällä suomalaisessa ympäristössä, suomalaisissa taloissa asutaan.”

muutosten myös kasvattaneen omaa itsevarmuuttaan ja korosti haastatteluissa omaa aktiivista roolia asumisensa hallinnassa.

”Ihan kuin oltais jo tosi pitkään asuttu Suomessa, kun mennään kauppoihin ja liikutaan ulkona. – – Autatte Suomeen asumaan muuttavia säästämään suuren määrän aikaa ja pään vaivaa.”

”Periaatteessa opimme, miten suomalaisessa arjessa eletään: miten toimitaan kodin sisällä ja kodin ulkopuolella, ja asukkaan vastuut ja velvollisuudet.”

”Te annatte ihmisille, jotka tulevat samalla tavalla, itsevarmuutta ja rohkeutta uskaltaa toimia itsenäisesti.”

Opituista taidoista erityisesti suomalaisten siivoustottumusten hallitseminen vaikuttaa arviointihaastattelujen perusteella taas olevan tärkeää kodin viihtyvyyden kannalta. Kuten ylempänä todettiin, siivoustaitoja pidettiin haastatteluissa yhtenä kurssin tärkeimpänä oppina ja monia taitoja oltiin myös otettu käyttöön kurssin jälkeen. Siivoustaidoilla vaikuttaakin olevan suuri merkitys osallistujille, sillä puolet haastateltavista mainitsi kodin siisteyden yhtenä tärkeimpänä asiana omassa kodissa ja sen viihtyvyydessä.

”Se että kun on miellyttävä ympäristö ja paikat siistinä ja jos joku on rikki, niin pystyy kutsumaan jonkun korjaamaan sen. Silloin tuntuu siltä, että tämä on minun kotini, kun on paikat järjestyksessä.”

3.3.2 Ongelmat ja haasteet

Vaikka moni osallistuja koki, että toimintaan osallistuminen oli lisännyt arjen ja asumisen sujuvuutta, osa haastateltavista kuitenkin kaipasi vielä lisätietoa suomalaisista säännöistä ja tavoista. Erään haastateltavan mukaan kurssilla olisi tärkeää saada yleisesti tietoa yhteiskunnan säännöistä, jotta osattaisiin toimia arjessa ilman ongelmia. Toinen toivoi, että kurssilla voitaisiin saada enemmän neuvoja siihen, kuinka äänekkääseen leikkiin tottuneet lapset saataisiin toimimaan erilaisessa ympäristössä. Kolmas taas toivoi, että kurseilla olisi kerrottu, miten naapuruston lemmikkikoiriin pitäisi suhtautua ja että Suomessa naapuruussuhteet jäävät usein etäisiksi, jotta näihin asioihin osaisi varautua.

Kun osan haastateltavan itsevarmuus oli kasvanut, tuli arviointikäynnillä myös ilmi, että jotkut osallistujat taas kokivat olonsa voimattomaksi, jos talossa tai naapurustossa oli paljon ongelmia, joita ei oltu saatu selvitettyksi. Näissä tapauksissa kielimuuri nähtiin usein ratkaisevana esteenä asioiden hoitamiseksi. Toisaalta mielenkiintoinen havainto oli, että niissä kahdessa taloudessa, joiden asuintaloissa esiintyi kaikista suurimpia ongelmia, asukkaat olivat pyrkineet itse ratkaisemaan niitä menemällä mukaan asukastoimikunnan kokouksiin. Erään perheen talon yhteiset tilat olivat jatkuvasti epäsiistissä kunnossa, kun taas toinen koki, että heitä kohtaan käyttäydittiin aggressiivisesti ja syrjivästi heidän taustastaan johtuen. Osallistuminen kokouksiin ei kuitenkaan vienyt asioita eteenpäin,

”Ei oo ollu mitään tekemistä [naapureiden kanssa], mutta nähdään me rapussa tai ulkona tiellä ja tervehditään. Mutta se ei tarkoita, että mä en halua olla tekemisissä heidän kanssaan, että mä en tykkää ihmisistä... Mutta se on se kieliongelma.”

ja toinen perhe jopa koki, että heidän mielipiteensä hiljennettiin kokouksessa tarkoituksellisesti täysin. Tällaisissa tilanteissa ulkopuolinen sovittelu voisi olla ainoa keino lähteä ratkaisemaan kärjistynyttä tilannetta, mutta valitettavasti tässä hankkeessa ei käytännön naapurustotyötä lopulta tehty.

Suurimmalla osalla osallistujista ei kuitenkaan ollut naapureiden kanssa ongelmia. Eräs perhe oli saanut valituksen lasten leikkimisen äänistä ja toinen juhlavieraista kotipihallaan. Lisäksi erään asukkaan naapuri oli päihtyneenä äänekkäs. Nämä ongelmat eivät kuitenkaan olleet kärjistyneet. Suurin osa asukkaista kertoi, että he tervehtivät naapureiden kanssa toisiaan kohdatessaan rapussa tai pihalla. Yksi osallistuja kertoi välillä käyvänsä pihatalkoissa, toinen vaihtoi naapurien kanssa kuulumisia, vaikka he eivät samaa kieltä puhuneetkaan, ja erään perheen lapset leikkivät naapurien lasten kanssa. Muuten haastateltavat eivät olleet juurikaan tekemisissä naapureidensa kanssa. Moni kuitenkin kaipasi enemmän juttuseuraa tai yhteistä tekemistä naapurustossa.

3.4 Hanketoiminnan relevanssi arvioinnin perusteella

TAUSTA	ASUMISEN HAASTEET	ENNALTAEHKÄISY
<ul style="list-style-type: none"> Suomalaisen asumisen toimintatapojen tuntemattomuus Ulkoiset ja rakenteelliset haasteet 	<ul style="list-style-type: none"> Asunnottomuus, velkaantuminen Konfliktit naapurustossa <ul style="list-style-type: none"> Melu, yhteisten tilojen käyttö, ennakkoluulot Asunnon kunnossapito ja viihtyvyys Asuinalueeseen kiinnittyminen, kotoutuminen 	<ul style="list-style-type: none"> Ennaltaehkäisevä neuvonta ja ohjaus Kotikäynnit ja jalkautuminen
<ul style="list-style-type: none"> Kodin merkitys kotoutumiselle 		

Arviointihaastattelujen perusteella moni haastateltava koki toiminnan positiiviset seuraukset elämässään arjen ja asumisen sujuvuuden lisääntymisenä sekä asumisviihtyvyyden ja itsevarmuuden kasvuna. Mutta jotta voidaan paremmin arvioida hanketoiminnan tarkoituksenmukaisuutta osallistujien kotoutumisen, naapurisovun ja asumisen ongelmien ennaltaehkäisyn näkökulmasta, meidän täytyy selvittää aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla, minkälaisia haasteita maahanmuuttajilla usein näiden teemojen osalta ilmenee. Siten voidaan paremmin arvioida, ovatko aikaansaadut muutokset sellaisia, että niillä voidaan ajatella olevan vaikutusta näihin asumisen ongelmien juurisyihin.

3.4.1 Maahanmuuttajien asumisen erityiskysymyksiä

Asunnon hankinta, asunnosta ja sen kuluista huolehtiminen sekä siististi asuminen nähdään usein elämän varrella opittuina perustaitoina. Pakolaistaustaisella väestöllä ei kuitenkaan ole ollut mahdollisuutta hankkia suomalaisen asumisympäristön määrittämiä talouden ja kodinhoidon taitoja, ja usein vasta maahan tulleet tarvitsevat perustietoa siitä, kuinka asutaan vuokralla, miten asumisen kuluja hoidetaan sekä miten naapurit tulee ottaa huomioon. (Luttinen ym. 2008, 1, 29.) Asuminen vuokratilassa on sosiaalisten ja kulttuuristen skriptien jäsentämää. Nämä skriptit toimivat käsikirjoituksena siitä, miten tietyissä tilanteissa pitää toimia (Katisko 2016, 8). Tietämättömyys talon säännöistä ja käytänteistä, sekä siitä juontuvat asumisen häiriöt, voivat lisätä maahanmuuttajien vierauden tunnetta, vaikuttaa käsitykseen asuinalueen viihtyvyydestä sekä vähentää turvallisuuden tunnetta (Pietarinen ym. 2010, s. 39–40). Niinpä tuntemattomasta ympäristöstä ja vieraista toimintatavoista juontuvat vaikeudet voivat olla esteitä maahanmuuttajien kokemalle osallisuudelle heidän asuinympäristössään. (Laitinen & Moralius 2015, 77–79.)

Erilaiset asumis- ja kulttuuritavat voivat myös hankaloittaa suhteita naapureihin, ja pahimmassa tapauksessa johtaa häätöön. Yleisin konfliktien aihe maahanmuuttajilla kerrostaloasunnoissa on meteli: äänenkäyttö on voimakkaampaa kuin mihin Suomessa ollaan totuttu, yörauhaa ei kunnioiteta, lapset leikkivät äänekkäästi, nuoret kokoontuvat pihalla ja metelöivät tai vieraita käy paljon ja usein. Toinen yleinen ongelma liittyy yhteisiin tiloihin: pyykkituvan ja saunan käytössä on ongelmia, yhteisiä tiloja ei pidetä siisteinä tai tupakansavun ja ruoan haju kulkeutuu asunnosta toiseen. Taustalla voi olla puutteellinen ohjaus ja tietämättömyys säännöistä, mikä saatetaan kokea asukkaan piittaamattomuudeksi. Joskus ongelmien taustalla saattaa olla myös ennakkoluuloja uusia asukkaita kohtaan, jolloin riidat voivat etnistyä. (Ekholm 2012, Mikkonen & Kärkkäinen 2003.) Konfliktit tai ennakkoluulojen kohtaaminen naapurustossa voivat olla maahanmuuttajien osallisuuden ja sopeutumisen esteenä, ja asenteellinen ympäristö saattaa lisätä asukkaiden turvattomuuden tunnetta. Osallisuuden kokeminen ja sosiaalinen aktiivisuus omassa asuinympäristössä on kotoutumisen kannalta merkittävää, ja siksi myös toimivat naapuruussuhteet ovat tärkeitä maahanmuuttajien hyvinvoinnin ja yhteiskuntaan osallistumisen kannalta. (Laitinen & Moralius 2015, 19–20, 43; Pehkonen 2006, 36–38.)

Muita yleisiä arjen asumisen käytännön ongelmia maahanmuuttajilla ovat mm. autojen parkkeeraus, siivoaminen ja siihen liittyvä vedenkäyttö, kodinkoneiden käyttö sekä tavaroiden säilytys (Laitinen & Moralius 2015, 76). Sopivien asumistaitojen puute voi myös vähentää merkittävästi huoneiston asutavuutta sekä viihtyisyyttä ja olla jopa turvallisuusriski. Osa pakolaisista on tottunut laittamaan ruokaa avotulella ja sähkö sekä juokseva vesi voivat olla vieraita asioita. (Paloturvallisuutta kotona – ohjaajan opas 2010.) Osaamattomuus hoitaa asuntoa ja käsittellä sähkölaiteita voi aiheuttaa pintojen vaurioita, vesivahinkoja, tulipaloja ja tuholaisongelmia (Gadd 2017). On tärkeää, että vasta maahan tulleet saivat alkuvaiheen asumiseensa tukea, jotta tällaisia häiriötekijöitä ei syntyisi.

Täytyy kuitenkin muistaa, että maahanmuuttajien asumisen haasteet ja suhteessa korkea asunnottomuus johtuvat myös osaltaan rakenteellisista syistä ja ulkoapäin tulevista haasteista. Kuten aiemmin todettu, maahanmuuttajien ympärillä oleva lähiyhteisö ja yhteiskunta vaikuttavat vasta maahan tulleiden hyvinvointiin ja mahdollisuuksiin ja haluun kotoutua uuteen kotimaahansa. Lisäksi maahanmuuttajien haavoittuva asuntomarkkina-asema johtuu paitsi sosiaalisten verkostojen ja asunnon haussa tarvittavien tietojen ja taitojen puutteesta, myös ennakkoluuloista ja syrjinnästä yksityisillä vuokra-asuntomarkkinoilla (Dhalmann 2018). Heikko asuntomarkkina-asema ja suomalaisen toimintakulttuurin ymmärtämättömyys altistavat maahanmuuttajat myös vuokranantajien epärehellisuudelle ja hyväksikäytölle, tai saattavat muuten pakottaa turvautumaan hyvin väliaikaisiin asumisratkaisuihin (Meronen-Vilenius & Fredriksson 2017, 23).

3.4.2 Asumisen häiriöiden ennaltaehkäisy

Asumisneuvonnalla pyritään ennaltaehkäisemään ja ratkaisemaan asumisen ongelmia auttamalla ja neuvomalla ihmisiä asumisen asioissa. Se on osoittautunut hyvin tulokselliseksi tavaksi tukea myös maahanmuuttajien asumista. (Dhalmann 2018.) Parhaassa tapauksessa tämältyyppisellä toiminnalla voidaan ennaltaehkäistä vuokravelkojen syntymistä sekä asunnottomuutta ja häätöjä, vähentää eriarvoisuutta sekä lisätä kaikkien asumisviihtyvyyttä ja yhteisöllisyyttä. Säästöt ovat sekä taloudellisia että inhimillisiä. Vaikka asumisneuvonnan painotus on periaatteessa ennaltaehkäisevässä työssä, luonteeltaan se on kuitenkin usein käytännössä lähempänä ongelmien ratkaisemista ja painottuu vuokranmaksun häiriöihin sekä vuokravelkoihin. Ennaltaehkäisevä työ ja ohjaus omassa asumisympäristössä ovat kuitenkin erityisen tärkeitä maahanmuuttajille, joiden asumiseen liittyy usein edellä esiteltyjä erityiskysymyksiä. Ennaltaehkäisevä neuvonta ja ohjaus, sekä kotikäynnit ja jalkautuminen ovat tärkeitä ennakoinnin muotoja, joilla voidaan turvata onnistunutta asumista, asumisrauhaa ja asumisen viihtyisyyttä. (Oosi ym. 2019.)

Myös asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -hankkeessa pyrittiin neuvonnan ja kotikäyntien avulla tukemaan vasta maahan tulleiden asumisen alkuvaiheen onnistumista, sekä ennaltaehkäisemään asumisen ongelmia. Lisäksi kotikäynneillä puututtiin myös asunnossa jo syntyneisiin ongelmiin. Kun nyt aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla tiedämme, mitkä ovat maahanmuuttajien asumisen erityiskysymyksiä ja asumisen ongelmien yleisiä juurisyytä, voimme pohtia, kuinka onnistuneesti hanketoiminnalla ollaan mahdollisesti ennaltaehkäisty ongelmien syntymistä ja kärjistymistä osallistujien asumisessa ja naapurustossa.

Haastatteluiden perusteella toiminnan avulla ollaan onnistuttu vaikuttamaan ainakin moneen yleisimpään konfliktin aiheeseen naapurustossa, erityisesti meluun ja yhteisten tilojen käyttöön. Kuten tuloksissa tuli ilmi, järjestyssäännöt ja kierrätys nousivat haastatteluissa tärkeiksi koetuiksi teemoiksi. Moni osallistuja oli myös muuttanut kurssin jälkeen toimintaansa ja esimerkiksi kiinnittänyt enemmän huomiota naapureita mahdollisesti häiritseviin ääniin, kuten äänekkääseen musiikkiin tai lasten leikkiin, joita ei ennen ollut välttämättä ajatellut. Haastateltavat kertoivat myös oppineensa kurssilla tai kotikäynnillä, kuinka tavaraa voi säilyttää, miten kierrätetään ja miten varataan pyykkivuoro sekä käytetään pyykkitupaa.

Vain parin haastateltavan asukkaan kohdalla melu oli aiheuttanut kireyttä naapurustossa. Eräs osallistuja oli saanut valituksen lasten leikistä ja toinen juhlista aiheutuneesta melusta. Ainakin toiseen tapaukseen epäiltiin liittyvän myös ennakkoluuloja uusia asukkaita kohtaan, sillä naapuri käyttäytyi hyvin aggressiivisesti asukkaita ja myös heidän lapsia kohtaan. Yhteisten tilojen käytössä oli myös parin haastateltavan kohdalla ongelmia. Eräs perhe koki, että heitä aiheettomasti syytettiin roskien väärin lajittelusta, sillä he mielestään osasivat kierrättää kaikki jätteet oikein. Toisen perheen kohdalla ongelmia aiheutti talon muiden asukkaiden sotkuisuus ja taloon kohdistuva ilkivalta, joihin ei heidän yrityksistä huolimatta oltu onnistuttu puuttumaan. Molemmat perheet halusivat muuttaa uuteen asuntoon naapuruston ongelmien takia. Lähes kaikki haastateltavat myös mainitsivat, että naapurit olivat jääneet heille hyvin etäiseksi, eikä heillä ollut naapurustossa mitään yhteistä toimintaa. Tässä hankkeessa ei kuitenkaan tehty naapurustotyötä, jonka avulla oltaisiin mahdollisesti pystytty puuttumaan kärjistyneisiin konflikteihin, välittämään tietoa ennakkoluulojen vähentämiseksi tai lisäämään maahanmuuttajien ja kantaväestön välistä vuorovaikutusta.

Arviointihaastattelujen perusteella hankkeessa ollaan kuitenkin lisätty myös osallistujien asuntojen turvallisuutta ja viihtyisyyttä, sillä toiminnalla ollaan vaikutettu moneen yleiseen asunnon kunnossapidon ongelmaan ja puututtu asunnossa jo olemassa oleviin ongelmiin ja puutteisiin. Kotikäynneillä havaittiin esimerkiksi alkavia vesivahinkoja, huonoja tiivisteitä sekä torakoita, joista asukkaat eivät itse olleet tietoisia. Monet osallistujat myös kertoivat, että osasivat jatkossa toimia ongelmatilanteissa ja tietäisivät miten viedä asiat eteenpäin. Siivous ja paloturvallisuus nousivat myös tärkeinä teemoina haastatteluissa esille, ja moni osallistujien käyttöön ottama taito, kuten pesukoneen käyttö ja vesihanauksen sulkeminen, ruoan valvominen kokatessa, lattiakaivon ja liesituulettimen puhdistaminen sekä sopivien pesuaineiden käyttäminen, on myös todennäköisesti ennaltaehkäissyt suurempia ongelmia ja lisännyt asunnon viihtyvyyttä.

3.4.3 Koti kotoutumisen osana

Yhtenä keskeisenä hankkeen tavoitteena oli pakolaisten kotoutumisen tukeminen. Siksi meidän on lopuksi hyvä vielä pohtia tarkemmin oman kodin ja asumisen sujuvuuden merkitystä yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmasta, ja tarkastella, tukeeko tutkimustieto sitä väitettä, että osallistuminen toimintaan olisi edistänyt pakolaisten kotoutumista.

Arviointihaastattelujen perusteella tieto asumisen säännöistä ja käytänteistä on lisännyt monen osallistujan turvallisuuden ja kuuluvuuden tunnetta sekä kokemusta siitä, että osataan toimia osana suomalaisesta yhteiskuntaa. Lisäksi osa osallistujista koki, että heillä oli uusien taitojen myötä aktiivisempi rooli oman arjen ja asumisen hallinnassa, sillä he olivat saaneet asumistaidoista rohkeutta toimia itsenäisesti ja huolehtia omasta kodistaan. Myös aiempi tutkimustieto korostaa oman aktiivisen arjen toimijuuden merkitystä yhteiskuntaan kiinnittymisessä ja oman kodin rakentamisessa. Monet arjen käytännön asiat, jotka ovat ennen olleet itsestäänselvyksiä, mutta toimivat uudessa maassa eri tavalla, voivat tuntua monesta raskaalta ja ahdistavalta. Siksi ymmärrys uudesta kulttuurista ja sen tavoista usein lisää pakolaisten arjen hallintaa (esim. Knuutila 2018.), ja jo kokemus esimerkiksi siitä, että osaa mennä kauppaan ostamaan oikeita pesuaineita, voi tuntua oman arjen toimijuuden kannalta merkittävältä.

Voidaan siis ajatella, että kun talon kulttuuriset skriptit ja vuokra-asumisen perustaidot ovat uuden asukkaan hallussa, on hänen mahdollista omaksua myös aktiivinen rooli oman arjen ja asumisen hallinnassa, mikä taas mahdollistaa kiinnittymisen omaan asuntoon ja asuinympäristöön. Laura Huttusen (2002) mukaan kotona olemisen kokemukseen liittyykin toimijuuden mahdollisuus, mahdollisuus hallita itseään ja ympäristöään (328). Koti näyttäytyy tällöin autonomisena alueena, jossa ihmisellä on mahdollisuus toteuttaa itseään. Myös Mary Douglas (1991) toteaa, että kodin voidaan ajatella alkavan siitä, kun jokin tila otetaan haltuun (289). Näkemyksen mukaan koti ei siis varsinaisesti ole olemassa, vaan sitä rakennetaan aktiivisesti toiston kautta rakentamalla ja elämällä tilaa kodiksi. Pakolaiset neuvottelevat kodin merkityksiä yleensä kahden jännitteen välissä, sillä he rakentavat elämäänsä juuri nyt uudessa asuinmaassaan, mutta samalla usein kaipaavat johonkin myyttiseen ja diasporisen mielikuvituksen paikkaan, jonne ikään kuin todella kuulutaan. Kodin monipaikkaisuus ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö pakolaiset voisi kiinnittyä siihen paikkaan, johon asettuvat. Koti on myös paikallisesti eletty kokemus ja siten tilasta voidaan kesyttää kotia itselleen. Ihmisen ollessa aktiivinen toimija omassa ympäristössään, hän samalla ikään kuin tekee kotia ympärilleen. (Brah 1996, 190–195.)

Asunto voidaan nähdä maahanmuuttajan elämän perusyksikkönä, joka antaa tietyt puitteet kotoutumiselle. Kodin kautta voidaan Huttusen (2002) mukaan kiinnittyä laajemmin yhteiskuntaan, ja hän näkee kodin paikkana, josta käsin ollaan suhteessa maailmaan. Viihtyisä ja sujuva asuminen vapauttaa energiaa elämän muille osa-alueille. Samalla koti on ikään kuin kiintopiste, joka auttaa ihmistä asettumaan suhteessa ulkopuolisiin asioihin; koti on paikka, josta seikkaillaan ja jonne palataan. Maailman ympärillä ollessa valtava ja vaikeasti hallittava, koti parhaassa tapauksessa tarjoaa mahdollisuuden tunteeseen koottuna olemisesta ja siitä, että elämä on kuitenkin hallittavissa (Rajanti 1999, 36). Hyvä koti luo siis hyvän perustan kotoutumiselle; kotoa käsin maailma on turvallisempi kohdata ja kodista käsin voi pikkuhiljaa alkaa rakentamaan elämäänsä Suomessa. Ulkopuolella avautuvat ovet asuinympäristöön, kaupunkiin ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Koti ei kuitenkaan riitä yksin takaamaan kuuluvuuden tunnetta, vaan osallistuminen yhteiskuntaan konkretisoituu lopulta usein koulutukseen tai työelämään osallistumisen kautta. (Katisko 2016, 19.)

4. Loppupäätelmät ja suositukset

Loppuarvioinnissa huomio kohdistettiin Asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -hankkeen saavuttamiin tuloksiin sekä vaikutuksiin, ja pyrkimyksenä oli muodostaa kokonaiskuva hankkeen hyödyistä vasta maahan tulleiden asumisen ja kotoutumisen onnistumisessa. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi käytiin läpi kaikki hankkeen aikana kerätty seurantatieto ja palautteet, sekä haastateltiin toimintaan osallistuneita pakolaisia ja kunnan työntekijöitä. Näiden kokemusten perusteella voidaan sanoa, että hanke onnistui hyvin suurimmassa osassa tavoitteissaan. Vaikkakin osallistujien asumistaidoissa oli edelleen suurta vaihtelevuutta, suurimmalle osalle kurssi oli osoittautunut hyödylliseksi, opittuja taitoja oltiin otettu käyttöön omassa asumisessa ja osallistujat olivat paremmin varautuneita ongelmatilanteisiin. Osallistujat kokivat toiminnan positiiviset seuraukset elämässään muun muassa arjen helpottumisena, yhteiskuntaan sopeutumisenä sekä itsevarmuuden lisääntymisenä. Tarkasteltaessa tuloksia aiempia selvityksiä vasten, voidaan todeta, että hankkeessa puututtiin myös moneen yleisimpään naapuruston konfliktin aiheeseen ja asunnon kunnossapidon ongelmaan. Tutkimustieto tukee myös sitä väitettä, että toiminnan avulla olisi myös ennaltaehkäisty asumisen ongelmia ja lisätty osallistujien asumisviihtyvyyttä ja arjen hallintaa. Sujuva asuminen ja aktiivisen toimijuuden mahdollistuminen omassa asuinympäristössä luovat puitteet kotoutumiselle, jolloin koti voi toimia perustana, josta käsin alkaa rakentamaan elämää Suomessa.

Haasteina olivat naapurustotyö sekä toiminnan jatkuminen paikallisten toimijoiden toteuttamana, jotka eivät toteutuneet hankesuunnitelman mukaisesti. Naapurustotyön toteuttaminen yhdellä kotikäynnillä ulkopuolisena toimijana ei ollut mahdollista, vaan olisi vaatinut paikallistoimijoiden aktiivista osallistamista toimintaan. Eri toimijoiden välinen yhteistyö olisi tärkeää myös toiminnan jatkuvuuden kannalta. Kuten sanottua, tiiviin yhteistyön organisointi vaatisi kuitenkin jonkinlaisia jo olemassa olevia rakenteita, eikä hankkeen puitteissa ollut mahdollista, eikä tarkoituksenmukaista alkaa niitä rakentamaan. Kunnan työntekijöiden resurssit eivät taas riitä siihen, että hankkeessa kehitetty kurssi- ja kotikäyntimalli sellaisenaan voitaisiin integroida osaksi kunnan maahanmuuttopalveluja, vaikkakin moni kunta on ollut kiinnostunut saamaan kurssimateriaalin käyttöönsä, jotta voi tarpeen tullen ja joiltain osin käyttää sitä työnsä tukena. Olisi kuitenkin hyvä, jos toiminnalla olisi pysyvät toimintarakenteet sekä rahoitus, ja kurssimallin ymmärrys jäisi jollekin taustaorganisaatiolle. Toiminnan jatkussa, sen kohderyhmää olisi myös mielekästä rajata enemmän neuvonnan tarpeen mukaan, sillä hankkeiden aikana havaittiin, että myös vastaanottokeskuksissa asuneet kaipaavat usein tukea alkuvaiheen asumiseensa.

Asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -hankkeen loppuarvioinnin pohjalta tärkeitä suosituksia vasta Suomeen muuttaneiden asumistaitojen valmennukseen tulevaisuudessa ovat:

- Kuntien kannattaa sijoittaa asumisen ohjaukseen asumisen alussa, oli kyseessä maahan kiintiössä valitut, tai vastaanottokeskuksen kautta tulleet pakolaiset. Ennaltaehkäisevään työhön panostaminen säästää aikaa ja rahaa tulevaisuudessa. Ongelmienkin ratkaiseminen on helpompaa, kun asiakkaalla on jokin käsitys siitä mistä asiassa on kyse.
- Asumisen teemoihin kannattaa panostaa, sillä asumistaidot ovat merkittäviä vasta maahan tulleiden kotoutumisen näkökulmasta. Tieto asumisen asioista lisää vasta maahan muuttaneen omatoimisuutta, itseluottamusta ja turvallisuuden tunnetta.
- Asumisasioiden kurssimuotoinen läpikäyminen on osoittautunut tulokselliseksi.
- Asumisen tukea on tärkeä viedä myös koteihin, jossa oppi usein konkretisoituu.
- On tarpeen kehittää lisää menetelmiä naapurustotyöhön ja asumisen talouspuolen läpikäyntiin.

- Vasta maahan tulleiden on tärkeä saada tietoa omalla kielellä. Ammattitaitoisella tulkkauksella on merkittävä rooli osallistujien oppimisessa.
- Kuntien kotoutumistyö hyötyy järjestöjen eriytyneestä osaamisesta. Moni järjestötoimija tekee työtä tietyn yksittäisen osa-alueen parissa ja kehittää menetelmiä juuri sen osa-alueen asioiden valmennukseen.
- Asiakkaiden motivaatiota vastaanottaa tietoa saattaa lisätä se, että asumisen asioista puhuu kunnan ulkopuolinen näihin asioihin erikoistunut taho.

Kiitokset yhteistyökumppaneille

Haluamme kiittää lämpimästi kaikkia toimintaan osallistuneiden kuntien maahanmuuttajapalveluiden työntekijöitä: Vihti, Karkkila, Tuusula, Hyvinkää, Kauniainen, Kerava, Kirkkonummi, Porvoo, Nurmijärvi ja Lohja, sekä erityisesti arviointiin osallistuneiden kuntien (Kerava, Hyvinkää, Vihti, Kauniainen, Kirkkonummi ja Porvoo) työntekijöitä.

Lisäksi erityiskiitoksen ansaitsevat asumistaitokursseille ja asumisen kotikäynneille osallistuneet yhteistyökumppanimme:

Helsingin Pelastusliitto

Hyvinkään kaupungin asuntojen asumisneuvoja

Kirkkonummen kaupungin asumisneuvoja

Lohjan Vuokra-asunnot Oy:n asumisneuvoja

Nikkarinkruunu Oy:n isännöitsijä ja asumisneuvoja

Daimex Oy -Kiinteistöhuolto

Kapon huolto Oy

Yhteiset Lapsemme Ry

Isännöinti M. Ryyppö Ky

Talosyke Oy

Ovenia Isännöinti Oy

Vihdin Rakennustekniikka VRT Oy

Uudenmaan Martat

Luckan

Life in Kirkkonummi

Hanketoiminnassa mukana olleet SPR:n, MLL:n ja Sininauhasäätiön vapaaehtoiset ja muut toimintaan osallistuneet vapaaehtoiset

Sininauhasäätiön PopUp asumisneuvonta -hanke

Sininauhasäätiön Koti kaikille –hanke

Me Kellokoskelaiset ry, Kellokosken asukasyhdistys

Me-talo, Kerava

Nuorisotila Silta, Hyvinkää

Gammelbackan hyvinvointikeskus, Porvoo

WSOY:n talo, Porvoo

MoniMartti, Hyvinkää

Kellotupa, Kellokoski

Lohjan Monitoimikeskus

Museokahvila Pakari, Karkkila

Mäntymäki, Tuusula

Onnensilta, Hyvinkää

Jokelan nuorisotalo

Nummelan nuorisokeskus

Masalan seurakunta

Mosaiikki, Hyvinkää

Hanketta on rahoittanut Euroopan Unionin Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto.

**TURVAPAIKKA-,
MAAHANMUUTTO- JA
KOTOUTTAMISRAHASTO**

Euroopan unionin tuella

Lähteet

- Aistrich, Matti (2014). Kannattaako vaikuttavuutta yrittää mitata? Sitran verkkoartikkeli. Noudettu 3.7.2019 osoitteesta: <https://www.sitra.fi/artikkelit/kannattaako-vaikuttavuutta-yrittaa-mitata/>.
- Asunnottomat 2005–2018 (2006–2019). Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, selvitykset 9/2006, 6/2007, 3/2008, 3/2009, 5/2010, 4/2011, 1/2012, 1/2013, 2/2014, 1/2015, 1/2016, 1/2017, 2/2018, 3/2019. Noudettu 1.8.2019 osoitteesta: https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus.
- Brah, Avtar (1996). *Cartographies of Diaspora. Contesting identities*. London and New York: Routledge.
- Dhalmann, Hanna (2018). Maahanmuuttajien asumisen ongelmat ja kehittämishaasteet. Tarkastusvaliokunnan kuuleminen 14.2.2018. Asia: O 61/2016 vp Asuntopolitiikan kehittämiskohteet. Kirjallinen asiantuntijalausunto. Noudettu 25.7.2019 osoitteesta: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-169887.pdf>.
- Douglas, Mary (1991). *The Idea of a Home. A Kind of Space*. Noudettu 17.7.2019 osoitteesta: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2011/SAN236/um/27590952/Douglas_Idea_of_Home_A_Kind_of_Space_SR_090301.pdf?lang=en.
- Ekholm, Elina (2012). Sopua asuinalueelle – kokemuksia konfliktien sovittelusta naapurustossa ja nuorten parissa. Teoksessa Elina Ekholm & Marja Katisko (toim.) *Yhteiselo metropolissa – Kokeimuksia sovittelusta ja näkökulmia lastensuojeluun*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 45–108.
- Gadd, Anne (2017). Isännöitsijän tärkeä rooli rajapinnassa ja asukkaan arvostava kohtaaminen. ARAn asumistaidot kiintiöpakolaisten kotoutumisessa -koulutus Urjalassa. Esitysdia. Noudettu 26.7.2019 osoitteesta: <https://www.ara.fi/download/noname/%7BDD479AF8-4366-4621-B9CC-6F6658960A9E%7D/132227>.
- Heliskoski, Jonna & Humala, Heidi & Kopola, Riina & Tonteri, Anna & Tykkyläinen, Salla (2018). Vaikuttavuuden askelmerkit. Työkaluja ja esimerkkejä palveluntuottajille. Sitran selvityksiä 130. Noudettu 2.7.2019 osoitteesta: <https://media.sitra.fi/2018/03/27105443/vaikuttavuuden-askelmerkit.pdf>.
- Huttunen, Laura (2002). *Kotona, Maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hyttinen, Nina (2006). *Arviointi avuksi projektityöhön*. Helsinki: Sininauhaliitto, ARVI-projekti.
- Katisko, Marja (2016). *Suomesta tuli kotini – elämää suomalaisessa kerrostaloyhtiössä*. Helsinki: Y-Säätiö.
- Knuutila, Elina (2018). *Arki, toimijuus ja pakolaisuus. Arjen toimijuudelle annetut merkitykset Suomeen tulleiden pakolaisten elämäkerroissa (pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto)*. Noudettu 19.9.2019 osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103230/1523877672.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Laitinen, Saara & Moralius, Anu (2015). *Esiselvitys maahanmuuttajien asumisen arkitaitojen ja osallisuuden kehittämisestä Joensuussa. Settlementi ry monikulttuurisen asumisen kehittämishanke*. Noudettu 26.7.2019 osoitteesta: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/101517/Laitinen_Saara_Molarius_Anu.pdf?sequence=1.

- Luttinen, Katri & Pasma, Jaana & Rimpinen, Ari & Kuru, Jenni (2008). Kottiinpäin. Raportti. Oulun kaupungin asumisneuvontahanke 2006–2008. Oulu: Oulun kaupunki.
- Meronen-Vilenius, Sanna & Fredriksson, Peter (2017). Pakolaisten asumiselvitys – oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden asumisen tilannekuva 2016. Ympäristöministeriön raportteja 12/2017. Noudettu 25.7.2019 osoitteesta: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79877/YMra_12_2017.pdf?sequence=3&isAllowed=y.
- Mikkonen, Anna & Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (2003). Homeless Immigrants in Finland, National Report 2002. European Observatory on Homelessness. Themes 2/2003. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Oosi, Olli & Kortelainen, Jeremias & Karinen, Risto & Jauhola, Laura & Luukkonen, Tuomas (2019). Asumisneuvonta Suomessa. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2/2019. Noudettu 30.7.2019 osoitteesta: <https://www.ara.fi/download/noname/%7B96F10A1A-248F-486E-8F83-C2E73186F8AC%7D/146422>.
- Pakolaisavun sanasto (n.d.). Suomen Pakolaisapu. Noudettu 2.9 osoitteesta: <https://pakolaisapu.fi/sanasto/>.
- Paloturvallisuutta kotona – ohjaajan opas (2010). Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö. Noudettu 26.7.2019 osoitteesta: <http://www.spek.fi/loader.aspx?id=4f759a42-6086-4535-8f4e-fd1d5adf1d03>.
- Pehkonen, Aini (2006). Maahanmuuttajan kotikunta. Kunnallisan kehittämissäätiö. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Pietarinen, Kati & Joensuu, Terhi & Korpela, Maiju & Kivijoki-Poskiparta, Mervi & Kontuniemi, Eija & Kaitonen, Leena & Karppinen, Timo & Nykopp, Johanna (2010). Meillä kotona. Asumisen arkea Suomessa ja maailmalla. Kotilo-projekti. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry.
- Rajanti, Taina (1999). Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Rastas, Merja (2002). Maahanmuuttajien asunnottomuus Helsingissä. Suomen ympäristö 582. Helsinki: ympäristöministeriö.
- Tykkyläinen, Saira (n.d.). Vaikuttavuusketju. Vaikuttava yritys, blogiteksti. Noudettu 2.9.2019 osoitteesta: <https://vaikuttavayritys.fi/vaikutusketju/#more-647>.

Liite 1: Tiivistelmä asumistaitokurssien sisällöstä

<h3>Suomalainen koti</h3> <p><i>Keskustelemme siitä, millaisia asuntoja Suomessa yleisesti on ja miten ihmiset asuvat. Lisäksi puhumme asuntojen koosta. Puhumme myös taloyhtiöiden muista tiloista, jotka ovat asukkaalle käytössä.</i></p> <ul style="list-style-type: none">• talotyypit• asuntojen huoneet• taloyhtiön yhteiset tilat	<h3>Naapurit</h3> <p><i>Keskustelemme naapureista ja naapurina olemisesta, mitä se kullekin on. Keskustelemme miten naapurin kanssa voi toimia ja mitä tehdä, jos tulee ongelmatilanne. Lisäksi keskustelemme tavoista, joiden kautta voi tutustua naapureihin.</i></p> <ul style="list-style-type: none">• millainen on hyvä naapuri?• mikä on häiritsevää?• järjestyssääntöjen kertaus• häiriö• huomautus• varoitus• häätö• miten voit viestiä juhlista naapureille?• sovittelu ongelmatilanteissa• asukastoiminta/kerhotila• asukaskokous• talkoot• lenkkisauna	<h3>Huoltoyhtiö ja isännöitsijä</h3> <p><i>Keskustelemme vakuutusyhtiöstä taloissa: mitä huolto tekee, mitä isännöinti tekee, mitä vuokralainen voi itse tehdä ja missä tulee olla yhteydessä vuokranantajaan.</i></p> <ul style="list-style-type: none">• ilmoitusvelvollisuus: vesivuodot ja vesivahingot, viat talon kiinteissä osissa, tuholaiset, muuttoilmoitus• korvausvelvollisuus• lattiakaivon puhdistus• liesituulettimen puhdistus• oven avaus• lisäävaimet• rikkiäinen uuni ja jääkaappi• häiriöt taloyhtiössä• saunavuoro
<h3>Kodin kunnossapito</h3> <p><i>Puhumme siivoamisesta, millaisilla välineillä voi siivota ja millaisia aineita voi käyttää.</i></p> <ul style="list-style-type: none">• siivouksen perusvälineet• kodin pesu- ja puhdistusaineet, miten niitä käytetään• astioiden pesu ja pesuaineet• uunin, jääkaapin ja liesituulettimen puhdistus• kemialliset merkinnät pesuaineissa	<h3>Paloturvallisuus</h3> <p><i>Käymme läpi, millaisia asioita on huomioitava kotona, jotta asuminen on paloturvallista. Miten voi toimia hätätilanteessa.</i></p> <ul style="list-style-type: none">• toiminta palon sattuessa• palovaroittimen toiminta ja käyttö• palovaroittimen testaus• sammutuspeite ja sen käyttö• hätänumeroon soittaminen• pelastustiet ja muut symbolit• mistä yleisimmät palot syttyvät	<h3>Vuokrasopimus</h3> <p><i>Puhumme vuokrasopimuksesta ja siitä mitä sopimuksessa tulee olla. Samalla käymme läpi vuokralaisen velvollisuuksia sekä oikeuksia.</i></p> <ul style="list-style-type: none">• ketkä solmivat sopimuksen• mitä sopimukseen kirjataan• sopimuksen kirjallinen luonne• mitä kirjaukset tarkoittavat• alkukatselmus• tavanomainen kuluminen, mitä se on• vuokran maksu• eräpäivä• eräpäivän siirtäminen• vuokrat $>$ seuraamukset• irtisanomisaika• alivuokralainen• kaverin asuminen kotona• loppusiivous• muutto• kotivakuutus• sähkösopimus• muuttoilmoitus
<h3>Järjestyssäännöt</h3> <p><i>Keskustelemme taloyhtiöiden säännöistä; millaisia ne yleensä ovat ja miksi on tarpeellista noudattaa niitä.</i></p> <ul style="list-style-type: none">• mistä ne löytyvät• mikä on häiritsevää ääntä• mitä tapahtuu sääntöjen rikkomisesta• mitä voi tehdä, jos joku rikkoo sääntöjä• tupakointi taloyhtiössä• kellonaikojen noudattamisen tarpeellisuus• yörauha• yleisten tilojen siisteys• tavaran säilytys• parvekkeen käyttö• tuuletus ja tamppaus• jätteet• ilmoitusvelvollisuus• parkkeeraus	<h3>Kierrätys</h3> <p><i>Puhumme jätteiden lajittelusta. Lisäksi sivutaan kevyesti mitä ympäristövaikutuksia voi tulla, kun jätteet joutuvat väärin paikkoihin.</i></p> <ul style="list-style-type: none">• mitä kierrättäminen on?• miksi kierrätetään?• mitä kierrätetään?• oman alueen vaarallisen jätteen pisteet	

Liite 2: Arviointikäyntien pohja

ARVIOINTIKYSYMYKSET:

- 1) Mikä tekee sinulle kodista kodin?
- 2) Mikä on ollut sinulle tärkein hyöty kurssista?
 - a) Miksi juuri tämä?
- 3) Onko asioista, joita olet tehnyt kodissasi eri tavalla sen jälkeen, kun olet saanut kurssilta tietoa?
 - a) Pystytkö kertomaan esimerkkejä siitä, missä asioissa sinulle on ollut hyötyä kurssilla oppimastasi?
- 4) Onko sinulla ollut omassa asunnossa tai omassa talossa sellaisia ongelmatilanteita, joissa et ole osannut toimia?
 - a) Kuvaile mitä tapahtui
- 5) Mitkä ovat tärkeitä asioita, joita tulee muistaa, jos muuttaa pois tästä asunnosta?
(Muistuta jos ei tiedä)
 - a) Loppusiivous
 - b) Muuttoilmoitukset
 - c) Irtisanomisaika)
- 6) Miten on mennyt naapureiden kanssa?
- 7) Nyt kun olet asunut Suomessa pidempään, tuleeko mieleen asioita, joita olisi ollut hyödyllistä oppia heti aluksi, mutta joita ei mainittu kurssilla?

ASUMISASIOIDEN TARKISTUSLISTA:

	Hallussa	Osittain hallussa	Ei hallussa
Pakastimen sulatus			
Sähkökaapin käyttö			
Liesituulettimen suodattimen puhdistus			
Lajittelu: biojäte			
Lajittelu: metalli			
Lajittelu: paperi			
Lajittelu: pahvi			
Lajittelu: minne patterit?			
Lajittelu: minne leivänpaahdin			
Mitä tehdä, kun WC-pönttö halkeaa illalla?			
Palovaroin löytyy ja on toiminnassa			
Kuinka pese lattiat?			

Liite 3: Kunnan työntekijän haastattelun pohja

ARVIOINTIKYSYMYKSET:

- 1) Mitkä kolme asumisen ongelmaa teidän työstänne on noussut tärkeimpinä esiin vasta maahan tulleiden osalta? Onko muita?
- 2) Oletko huomannut jotain eroa asumisen sujuvuudessa niiden asiakkaiden välillä, jotka ovat käyneet kurssin ja niiden, jotka eivät ole?
 - a) Onko ollut enemmän/vähemmän yhteydenottoja asumisasiossa?
 - b) Onko ollut enemmän/vähemmän ongelmia asunnon kunnossa?
 - c) Onko tullut enemmän/vähemmän muuttoihin liittyviä haasteita?
 - d) Näkökö kunnalle, että kurssilla käyneet asiakkaat olisivat hoitaneet asumisen asioitaan omaaloitteisemmin?
 - e) Tuleeko mieleen jotain käytännön tilanteita, joissa huomaa asiakkaan käyttävän opittuja asumistaitoja hyödyksi
- 3) Tuleeko mieleen jotain kunnan työssä esiin nousevia asioita, joten ei ole huomioitu kurssisisä- löissä tai kotikäynneillä?
- 4) Onko kurssille osallistuneilta asiakkailta tullut jotain palautetta kurssista tai toiveita asumisoh- jauksen suhteen?
- 5) Minkälaisissa asumiseen liittyvissä asioissa näette, että kunnat hyötyisivät yhteistyöstä järjestö- jen kanssa?